

Univerzita Karlova  
Pedagogická fakulta  
Katedra české literatury

## BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Porovnání zobrazení 2. světové války v Ostře sledovaných vlacích B. Hrabala  
a Severním nádraží a Lazaretním vlaku A. Branalda

Comparison of depictions of the 2 World War in the Ostře sledované vlaky of  
the B. Hrabal and Severní nádraží and Lazaretní vlak of the A. Branald

Anna Procházková

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Smrčka, Ph.D.  
Studijní program: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání  
Studijní obor: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání se sdruženým studiem  
Speciální pedagogika se zaměřením na vzdělávání

2024

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Porovnání zobrazení 2. světové války v Ostře sledovaných vlacích B. Hrabala a Severním nádraží a Lazaretním vlaku A. Branalda* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 9. července 2024

Ráda bych zde poděkovala PhDr. Jiřímu Smrčkovi, Ph.D., za vedení mé bakalářské práce, jeho vstřícný přístup, cenné rady a čas, který mi věnoval.

## **ABSTRAKT**

Tato bakalářská práce se zabývá porovnáním zobrazení války v tzv. dvou fázích. Každá fáze je charakteristická rozdílným pojetím válečných událostí a způsobem, jakým jsou tyto události vnímány postavami. Bakalářská práce obsahuje analýzu Branaldových románů Severní nádraží a Lazaretní vlak a Hrabalovy novely Ostře sledované vlaky. Cílem bakalářské práce je porovnat díla se zobecněnými fázemi. Tzv. první fáze se zaměřuje na zobrazení velkých dějin a na aktivního hrdinu. Naopak v tzv. druhé fázi se autoři zabývají subjektivním prožíváním válečných událostí, je kladen důraz na jednotlivce a na každodennost. Pomocí analýzy próz a následného použití metody porovnání vyšlo najevo, že se díla shodují se zobecněnými fázemi. Pro analýzu je využita problematika časoprostoru, postav a vypravěče, dále je analýza provedena na motivech nádraží, hrdinství, smrti, nepřítelů a lásky. Bylo zjištěno, že se romány v plném rozsahu neshodují s vymezenou tzv. první fází. Naopak novela je napsána v souladu se zobrazením války v tzv. druhé fázi.

## **KLÍČOVÁ SLOVA**

česká literatura po roce 1945, válečná tematika, Adolf Branald, Bohumil Hrabal, Ostře sledované vlaky, Severní nádraží, Lazaretní vlak

## **ABSTRACT**

This bachelor's thesis deals with the comparison of the depiction of the war in the so-called two phases. Each phase is characterized by a different conception of war events and how these events are perceived by the characters. The bachelor's thesis contains an analysis of Branaldo's novels Northern Station and Hospital Train and Hrabal's novella Ostro obslavné vlaky. The aim of the bachelor thesis is to compare works with generalized phases. The so-called the first phase focuses on the depiction of great history and the active hero. On the contrary, in the so-called second phase, the authors deal with the subjective experience of war events, the emphasis is on the individual and the everyday. Through the analysis of the prose and the subsequent use of the comparison method, it became clear whether the works coincide with the generalized phases. The issues of time-space, characters and the narrator are used for the analysis, and the analysis is carried out on the motifs of the railway station, heroism, death, the enemy and love. It was found that the novels do not fully correspond to the defined so-called first phase. On the contrary, the novel is written in accordance with the depiction of the war in the so-called second phase.

## **KEYWORDS**

Czech Literature after 1945, World War II Themes, Adolf Branald, Bohumil Hrabal, Ostře sledované vlaky, Severní nádraží, Lazaretní vlak

## Obsah

1	Úvod .....	6
2	Literárně-historický kontext .....	8
3	Zobrazení 2. světové války v tzv. první a druhé fázi.....	11
3.1	Zobrazení války v tzv. první fázi.....	11
3.2	Zobrazení války v tzv. druhé fázi .....	12
4	Spisovatelé Adolf Branald a Bohumil Hrabal .....	14
4.1	Adolf Branald .....	14
4.2	Bohumil Hrabal .....	17
5	Charakteristika tří románů .....	21
5.1	Ostře sledované vlaky.....	21
5.2	Severní nádraží .....	22
5.3	Lazaretní vlak .....	23
6	Porovnání děl.....	25
6.1	Časoprostor.....	25
6.2	Postavy .....	27
6.3	Vypravěč.....	36
6.4	Motivy .....	37
6.4.1	Nádraží.....	37
6.4.2	Hrdinství .....	43
6.4.3	Smrt .....	48
6.4.4	Nepřítel .....	54
6.4.5	Láska.....	59
7	Závěr.....	63
	Seznam použitých informačních zdrojů .....	68

# 1 Úvod

V současné době je viditelná snaha pro zobecňování jednotlivých literárních období. Tato snaha zobecnila také reflexi válečných událostí. Bezprostředně po druhé světové válce se mnozí spisovatelé ve svých dílech pokoušeli zobrazit válku a její následky v poválečném období. Téma války bylo aktuální také na přelomu padesátých a šedesátých let. Spisovatelé opět reflektovali válku, změna nastala v tom, jakým způsobem o válečných událostech pojednávali. Tyto dvě reflexe nazýváme tzv. první a druhá fáze zobrazení války.

Cílem této bakalářské práce je zjistit, zda skutečně lze zobecnit tyto dvě fáze a jestli je vůbec vhodné se uchylovat k zobecnění v dané problematice. Za tímto účelem bakalářská práce obsahuje analýzu třech děl, která mají podobný námět a jejichž děje se odehrávají ve velmi podobném prostředí nádraží. První z autorů, kterým je Adolf Branald, reprezentuje spolu se svými romány *Severní nádraží*<sup>1</sup> a *Lazaretní vlak*<sup>2</sup> tzv. první fázi zobrazení války. Jako druhého autora jsem vybrala Bohumila Hrabala, jehož novela *Ostře sledované vlaky*<sup>3</sup> také reflektuje válečnou situaci, avšak odlišným způsobem než Branaldovy romány. Novela je vydána až v polovině šedesátých let, tudíž spadá do tzv. druhé fáze, která zobrazuje válečné události.

Výzkumná otázka tedy zní, zda je skutečně naplněn obecný předpoklad, že Branaldovy romány patří svým charakterem do první fáze a Hrabalův text do druhé fáze. K dosažení cíle práce jsem zvolila metodu komparace. Pro analýzu a následné porovnání děl jsem zvolila problematiku časoprostoru, postav a vypravěče. Dále mi přišlo vhodné vybrat stěžejní motivy, které napomáhají k celkovému porozumění textu a jsou vhodným příkladem pro porovnání dvou rozdílných autorských strategií. Zvolila jsem motivy nádraží, hrdinství, smrt, nepřítel a láska. Východiskem analýzy není naratologie. Přihlédla jsem k ní jen tam, kde mi to připadalo vhodné a nápomocné k provedení srovnání děl.

Pro pochopení dané doby jsem v první kapitole stručně vymezila literárně-historický kontext. Je důležitý k pochopení a vymezení stěžejní problematiky této práce a tím jsou tzv.

---

<sup>1</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989.

<sup>2</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989.

<sup>3</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022.

dvě fáze, které zobrazují druhou světovou válku. K charakterizaci těchto dvou fází ve druhé kapitole mi byla nápomocná odborná literatura, akademické *Dějiny české literatury 1945-1989*.<sup>4</sup>

Další kapitola obsahuje stručné medailonky prozaiků, ve kterých jsem se zaměřila na období, ze kterých čerpali inspiraci pro svoji tvorbu. V následující kapitole jsem krátce charakterizovala díla, kterých se tato práce týká. Zaměřila jsem se také na dobovou kritiku, která odráží přijetí děl v dané době. Stěžejní kapitolou práce se stává samotné porovnání děl, v jednotlivých podkapitolách je analýza rozdělena na tři části, ve kterých se zároveň vyskytuje i porovnání Hrabalovy novely a Branaldových románů.

---

<sup>4</sup> JANOUŠEK, Pavel (eds.). *Dějiny české literatury 1945-1989*, Praha: Academia, 2007.



## 2 Literárně-historický kontext

Po ukončení 2. světové války nastala na další tři roky relativní svoboda. Společnost se radovala z konce války, zároveň se vzpamatovala z jejích hrůz. V letech 1945-1948 se mohla po několikaleté cenzuře vydávat různorodá díla. S nově nalezenou svobodou se pojí i nové literární tendence. Čeští spisovatelé se inspirovali západními i východními žánrovými typy. Vydání se dočkaly i texty, které vznikly během okupace či ještě před ní. Zároveň vycházela díla nová, která reflektovala situaci po válce či náladu ve společnosti. Celkově se literatura obracela k prožité válce a k jejím následkům, ze kterých se vyrovnávala nejen česká společnost, ale také evropská a světová. Konec války se stal začátkem pro hledání „nového, aktivního, společensky angažovaného postoje k životu spojeného s vizí nového společenského řádu.“<sup>5</sup>

Jistá regulace knižního trhu přeci jen nastává. Už od června 1945 se nemohly vydávat knihy bez toho, aniž by se předběžně povolily. Důležitými kritérii byly literární a poznávací hodnoty knih a současně i jejich národně kulturní význam. Zásadní otázka se kladla v souvislosti se zaměřením kulturní orientace, zda se jako národ orientovat spíše na Západ nebo na Východ. Stále častější byla adorace na sovětskou kulturu. Navzdory tomu se česká kultura snažila být otevřená i západoevropským tendencím.

Od druhé poloviny roku 1947 se výrazně zvýšil vliv Sovětského svazu na československou politiku. Hospodářské poměry se po válce nevracely do normálu tak rychle. Výraznou pomocí by byl Marshallův plán ekonomické pomoci, tu však Československo odmítlo kvůli tlaku ze strany SSSR. I přesto, že hlavou státu je stále demokratický prezident Beneš, komunistické snahy „o skrytou i zjevnou manipulaci v oblasti kulturního i společenského života“<sup>6</sup> nabírají na síle. Prezident nátlak ze strany komunistů neustál a tak v únoru 1948 umožnil Klementu Gottwaldovi, který byl vůdcem komunistů, aby si do pozic ministrů dosadil své lidi. Tímto komunistickým převratem započaly změny ve společnosti a

---

<sup>5</sup>JANOŮŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989. Literární řada*. Praha: Academia, 2012. s. 52.

<sup>6</sup>JANOŮŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989. Literární řada*. Praha: Academia, 2012. s. 24.

kultuře, i v té literární. Z důležitých profesních pozic se vyloučili všichni demokraticky smýšlející lidé a místo nich se dosadili ti, kteří splňovali hodnoty komunistické strany.

To pro literaturu znamená konec jakési tvůrčí a vydavatelské svobody. Nastupuje ideologická norma, jejímž „výrazem byl *socialistický realismus*.“<sup>7</sup> Spisovatel se měl stát podřízený budování socialismu, měl by projevit také ideovou i politickou angažovanost. V optimistickém duchu měli spisovatelé zobrazovat budovatelské úsilí. Jako prostředí svých příběhů měli volit továrny, dílny, doly či vesnice. Spisovatelé se stali pouhými loutkami komunistických idejí. „*Od této chvíle měli být spisovatelé posuzováni podle toho, jak svými díly podporují a naplňují linii komunistické strany*.“<sup>8</sup>

Po únorovém převratu nastávají ve společnosti velké změny, které ovlivňují i kulturní život v Československu. Totalitní režim a nové politické podmínky odmítají svobodu slova i umělecké tvorby. S tím přichází i vlna emigrace, nejen v kulturních kruzích. KSČ se snaží mít vše pod kontrolou, v umělecké sféře odmítá veškeré modernistické tendence. Jediným správným směrem se stává socialistický realismus, tím vzniká zúžené pojetí literatury. Umění se stává politickovýchovnou aktivitou. Pokud se autoři nepodřídili, stali se pro režim nepřijatelní, hrozilo jim umlčení či v horším případě věznění. Již vydaná nevyhovující díla byla ve velkém likvidována. Veškerá soukromá nakladatelství byla zrušena či znárodněna. Po čase se česká literatura rozpadla „*do tří proudů: oficiálního, ineditního a exilového*.“<sup>9</sup>

Nevyhovující autoři na přelomu desetiletí zažívali těžké časy, někteří byli propuštěni ze zaměstnání, jiné dohnal k sebevraždě neustálý psychický teror. Mnozí byli zatčeni či odsouzeni k trestu smrti. Zločinci se stali všichni, kteří vyjádřili nesouhlas vůči nastolenému totalitnímu režimu. Obzvláště katoličtí spisovatelé a stoupcí ruralismu, kteří ze své podstaty nesdíleli hodnoty komunismu, byli režimem tvrdě stíháni.

Normám socialistického realismu vyhovovaly mimo reportáž, črtu či povídku také žánry velké epiky: „*budovatelský román a román historický*.“<sup>10</sup> Tento typ prózy je

---

<sup>7</sup> JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989. Literární řada*. Praha: Academia, 2012. s. 52.

<sup>8</sup> JANOUŠEK, Pavel (eds.). *Dějiny české literatury 1945-1989, II., 1948-1958*, Praha: Academia, 2007. s. 31.

<sup>9</sup> JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989. Literární řada*. Praha: Academia, 2012. s. 89.

<sup>10</sup> JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989. Literární řada*. Praha: Academia, 2012. s. 137.

charakteristický svým omezeným souborem motivů a témat. Autoři měli za úkol oslovovat především pracující třídu tématem boje, ve kterém se střetává starý svět s tím novým. Zářná budoucnost měla přislíbit beztřídní společnost. Budovatelské romány svým způsobem vychovávaly své čtenáře prostřednictvím dějů a postav, které byly výrazně typizovány. „*Postavy měly být nositeli vlastností odpovídajících té které sociální třídě a roli.*“<sup>11</sup> Hlavními tématy se stala oslava práce, s tím spojené i prostředí továren, staveb či zemědělských družstev, a kolektiv lidí snažící se vybudovat nový a lepší svět. Reprezentativním dílem budovatelského žánru se stal *Nástup* Václava Řezáče.

Po smrti Stalina a Gottwalda roku 1953 započala cesta k mírnému uvolňování. Začala vycházet díla, která se přímo neztotožňovala se socialistickým realismem. Od druhé poloviny padesátých let se literární prostor ještě více rozšířil. Začal se také zpochybňovat socialistický realismus. Starší autoři, kteří donedávna nemohli oficiálně vydávat, se vrátili do veřejného literárního života. Liberálnější přístup se projevoval i v edičních plánech nakladatelství, ve kterých byla taková díla, která by se ještě před pár lety nesměla vůbec zveřejnit, např. Škvoreckého *Zbabělci* (1958). Některá díla však ani v této době cenzura nepovolila vydat.

Výraznější uvolňování nastalo na přelomu padesátých a šedesátých let, kdy se postupně proměnila politika KSČ. Politici projevíli ochotu přiblížit se alespoň částečně demokratickým principům. „*Polevilo tvrdé pronásledování ideových odpůrců komunistické a prosovětské orientace československého státu.*“<sup>12</sup> Někteří političtí vězni se v roce 1960 dočkali amnestie. Do oficiálního proudu se postupně dostávala i experimentální literatura. Mnoha spisovatelům bylo konečně povoleno publikovat a mohli se stát spisovateli z povolání. V polovině šedesátých let ubylo cenzurních zásahů, ovšem nevymizely úplně. Když už nějaké problematičtější dílo bylo povoleno, autor byl donucen určitou část textu přepsat tak, aby dílo vyhovovalo komunistické straně.

---

<sup>11</sup> JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989. Literární řada*. Praha: Academia, 2012. s. 137.

<sup>12</sup> JANOUŠEK, Pavel (eds.). *Dějiny české literatury 1945-1989, III., 1958-1969*, Praha: Academia, 2008. s. 22.

### 3 Zobrazení 2. světové války v tzv. první a druhé fázi

#### 3.1 Zobrazení války v tzv. první fázi

*Severní nádraží* (1949) a *Lazaretní vlak* (1950) napsané Adolfem Branaldem reprezentují prózu s válečným tématem usilující o „zachycení a „diagnózu“ života české společnosti za protektorátu.“<sup>13</sup> Tento typ tzv. okupačních románů je častokrát psán pomocí reportážních a dokumentárních prvků. Autor se snažil vykreslit život v období protektorátu skrze epickou objektivizaci individuálních i kolektivních osudů. V dějové konstrukci se opíral o časovou chronologii faktických událostí, které figurují i v dílech. Již zmíněná díla Adolfa Branalda můžeme zahrnout i k tématu protifašistického odboje. Zobrazuje odhodlanost lidí vybojovat svobodu i za cenu nejvyšší.

V tzv. první fázi zobrazení války v literatuře se usiluje o aktivního hrdinu. Což je typ člověka, který se iniciativně účastní „budování nového světa“,“<sup>14</sup> uvědomuje si dopad svých činů a je si vědom toho, že se za jeho hrdinský skutek může stát sám obětí. Hrdina usiluje o spravedlnost ve společnosti, kterou se pokouší nastolit svými činy. V této fázi byl kladen „důraz na člověka v dějinách, nikoli na dějiny v člověku.“<sup>15</sup> Což znamená, že kladli důraz na hrdinův čin a stavěli do středu jeho konání v rámci „širších souvislostech společenských dějů a konfliktů.“<sup>16</sup>

Jako reprezentativní dílo protifašistického boje se stala povídková sbírka *Němá barikáda* Jana Drdy, která vyšla již roku 1946. Výrazná je forma schematismu, která byla autory často aplikována. Autor uplatňuje typizaci postav, kdy za své protagonisty volí obyčejné lidi, kteří se většinou výrazně neliší od ostatních. Až do okamžiku, než nastane situace, ve které odhalí svůj hrdinský charakter. Vyprávění nemá daleko k reportážnímu stylu, ve kterém je vypravěč zpravidla upozaděn. Styl vyprávění je spíše odpsychologizovaný, soustředěný k popsání děje. Zároveň autoři sahají i k „postupům

---

<sup>13</sup> JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989. Literární řada*. Praha: Academia, 2012. s. 59.

<sup>14</sup> JANOUŠEK, Pavel (eds.). *Dějiny české literatury 1945-1989, I., 1945-1948*, Praha: Academia, 2007. s. 245.

<sup>15</sup> JANOUŠEK, Pavel (eds.). *Dějiny české literatury 1945-1989, I., 1945-1948*, Praha: Academia, 2007. s. 245.

<sup>16</sup> JANOUŠEK, Pavel (eds.). *Dějiny české literatury 1945-1989, I., 1945-1948*, Praha: Academia, 2007. s. 246.

*spjatým s lidovou četbou a folklorem.*<sup>17</sup> Zvýrazňují polaritu mezi dobrem a zlem, tedy Češi vs. Němci. Hyperbolizují dobré vlastnosti u kladných postav a posměšně napodobují záporné postavy. Kladní hrdinové se stávají hrdiny téměř proti své vůli. Svůj hrdinský čin berou jako lidskou povinnost, nemohou nečinně přihlížet páchanému zlu na nevinných lidech. Spisovatelé kladli důraz na události tzv. velké historie, které se snažili zapojit do svého románového příběhu. Tento schematismus vyhovoval levicově orientované kritice a byl prosazován i po únorovém převratu roku 1948.

### 3.2 Zobrazení války v tzv. druhé fázi

Od druhé poloviny padesátých let se začala objevovat díla, ve kterých autor prosazuje odlišné zobrazení války, než jak tomu bylo bezprostředně po válce. Již se neprosazuje snaha klást důraz na člověka v prostředí velkých dějin, nyní spisovatelé nacházejí smysl spíše v dílech, ve kterých se zaměřují na „*soukromý „život kolem nás“*“, *na nejvšednější realie a příběhy, odkrývající skutečnou podobu lidského bytí.*<sup>18</sup> Autoři se orientují spíše na „*menší útvary, novely a povídky.*“<sup>19</sup> Tato díla již nebyla svazována komunistickou ideologií a jejím schematismem, autoři se raději obraceli k osobním zkušenostem z války. V popředí příběhu stojí protagonista jakožto svébytné lidské individuum. Kladen je důraz na každodennost a detailnost. Změna nastala také v tom, jak je hrdina zobrazován. Už se nemusí jednat jen o tzv. kladného hrdinu, prostor dostávají i „problémové“ postavy. Jejich vnitřní vykreslená psychologie nám umožňuje vidět svět jejich očima. Často se jedná o svět outsiderů, který je nám prostřednictvím jejich myšlenek a pocitů zpřístupněn.

Tato „*druhá vlna válečné literatury,*“<sup>20</sup> která se zaobírala spíše jednotlivcem než velkými dějinami, se pokoušela nalézt příčiny a projevy lidské krize a kladla si i existenciální otázky. Pro autory bylo důležité se soustředit hlavně na samotné prožívání té doby

---

<sup>17</sup> JANOUŠEK, Pavel (eds.). *Dějiny české literatury 1945-1989, I., 1945-1948*, Praha: Academia, 2007. s. 252.

<sup>18</sup> JANOUŠEK, Pavel (eds.). *Dějiny české literatury 1945-1989, III., 1958-1969*, Praha: Academia, 2008. s. 279.

<sup>19</sup> JANOUŠEK, Pavel (eds.). *Dějiny české literatury 1945-1989, II., 1948-1958*, Praha: Academia, 2007. s. 313.

<sup>20</sup> JANOUŠEK, Pavel (eds.). *Dějiny české literatury 1945-1989, III., 1958-1969*, Praha: Academia, 2008. s. 281.

prostřednictvím protagonisty, kolem kterého se odehrával daný příběh. Do tohoto zobrazení války časově spadá i dílo Bohumila Hrabala *Ostře sledované vlaky* (1965).

Často jsou díla vyprávěna v ich-formě, tím se nejlépe vyjadřují pocity a veškeré myšlenkové pochody hlavního hrdiny. Změna nastává také v tom, že se jednotlivé válečné události zobrazují v jiném světle, ironizují se a zesměšňují. Autoři konfrontují občas falešné vlastenectví a dávají na odiv nejen reálnou zbabělost jedinců během okupace, ale také poukazují na jejich prospěchářství. Hrdina se spíše zabývá vlastními pocity a svým prožíváním určitých každodenních situací v období války, než aby se soustředil na velké dějinné události.

Setkávat se můžeme také s generačními rozdíly, každá generace válku vnímá a prožívá jinak. Vznikají díla, která se soustředí hlavně na prožití války u mladé generace. Jedná se např. o *Zbabele* Škvoreckého. Již zde není automatická adorace Rusů i Rudé armády. V dílech můžeme najít i jejich zesměšňování a kritizování. V lexiku se začínají využívat různé sféry, spisovatelé čerpají z hovorového jazyka i z různých sociolektů či dialektů.

Do popředí se dostávají také židovská témata, která se v šedesátých letech častokrát opakují. Důraz je kladen především na obecně lidskou složku, tedy „*motivy degradace lidství nepřátelskou totalitní mocí (a z ní plynoucích pocitů strachu, ohrožení a vydědění) a naopak motivy spontánní lidské souměřitelnosti a soudržnosti navzdory krutým okolnostem.*“<sup>21</sup> Zájem o rozšíření židovské problematiky vzbudily především knihy Arnošta Lustiga. Cílem byla „*snaha o maximální autenticitu vyjádřeného prožitku,*“<sup>22</sup> místo objektivního popisu dějinných událostí se nyní setkáváme se subjektivizovanou perspektivou. Svět vnitřního prožitku nám umožňuje soucítit a souznít s protagonisty. Veškeré jejich strachy a naděje prožíváme s nimi. Autoři ve svých dílech odkrývají a explicitně popisují krutý židovský osud a zločiny páchané na Židech. Témata problematiky Židů, židovského osudu a holocaustu jsou aktuální i v dnešní době.

---

<sup>21</sup> JANOUŠEK, Pavel (eds.). *Dějiny české literatury 1945-1989, III., 1958-1969*, Praha: Academia, 2008. s. 284.

<sup>22</sup> JANOUŠEK, Pavel (eds.). *Dějiny české literatury 1945-1989, III., 1958-1969*, Praha: Academia, 2008. s. 284.

## 4 Spisovatelé Adolf Branald a Bohumil Hrabal

### 4.1 Adolf Branald

Adolf Branald, vlastním jménem Karel Adolf Branald, se narodil 4. října 1910 v Praze do herecké rodiny. Díky svým rodičům a jejich zálibě v kočovném divadelnictví procestuje již v mládí Čechy i Moravu. Na cestách dospívá Adolf rychleji než ostatní děti v jeho věku. Obklopen divadelním světem, který byl převážně světem dospělých, se malý Adolf setkává s mnoha podobami lidského života. Na jedné straně poznává pozlátko divadel a iluzi štěstí, na druhé straně si všímá veškeré dřiny a úsilí, které za vším stojí. Dětství prožité v prostředí divadel Adolf slibně využil v jeho pozdější literární tvorbě. Rozvíjel v sobě dar „*umění dívat se kolem sebe, schopnost prožívat všední pracovní skutečnost jako nádherný zážitek plný vůně a barvitosti.*“<sup>23</sup>

Během války rodina zažívá i existenční obtíže, které nemizí ani s nástupem republiky. V té době zažívá rodina Branaldova těžké chvíle. Otec Adolfa, Richard Branald, vážně onemocněl. Záchrana otcova života stála rodinu poslední úspory. Adolf ovšem v tento moment poznává solidaritu mezi lidmi, v tomto případě herci, kteří nezištně pomohou Branaldovým v jejich těžké situaci. V Adolfovi „*roste nezvratná víra v dobrého člověka.*“<sup>24</sup>

Po těchto událostech je Adolf nucen odejít k příbuzným do Prahy. Dostává se do zcela nového prostředí měšťáckého života. Zábavu hledá v konverzaci se svým zamlklým strýčkem či v přítomnosti svého dědečka. Právě jeho dědeček ho přivedl k lásce ke čtení skrze jeho velkou knihovnu. Adolf po přečtení vlivných českých spisovatelů započal svoji touhu v jejich nápodobě. Nejprve se zaměřil na básníky. Jeho první literární tvorba se týkala právě poezie.

Branald se se svým otcem Richardem účastnil počátku české kinematografie. Jeho jedinou velkou rolí bylo ztvárnění Venouška Dolejše ve filmu *Venoušek a Stázička* z roku 1922, který režíroval Svatopluk Innemann. Po těchto chvílích herecké slávy opouští Adolf i jeho otec film. Richard Branald se vrací zpátky k ochotnickému divadlu a mladý Branald se od herectví odvrací úplně. Začíná jeho nová životní etapa na obchodní akademii.

---

<sup>23</sup> HAMAN, Aleš. Adolf Branald. Praha: Československý spisovatel, 1963. s. 7.

<sup>24</sup> Tamtéž. s. 8.

Na doporučení ředitele začal používat své druhé křestní jméno Adolf jako pseudonym, Karel Branald je příliš znám jako dětský herec. Na Československou obchodní akademii vstupuje jakožto básník, herec a především nadaný student. Stal se oblíbencem nejen u svých spolužáků, ale také u učitelů. Především češtinář si Adolfa oblíbil díky jeho nadání pro slohy, jež „hýří nápaditostí a hladkým stylem.“<sup>25</sup> Během studií se pokouší psát povídky, aktivně se zapojuje do tvorby maturitního památníčku, ve kterém uplatní nejen své literární nadání, ale také výtvarné či hudební. Na konci studií zažívá své první malé literární úspěchy, když Studentský časopis vydá některé jeho texty.

Po úspěšném ukončení střední školy získává Adolf místo v bance. Nesetrvává zde dlouho. Jeho vnitřní touha po změnách ho popohání k dalším pracovním zkušenostem. Tím se stává funkce šéfa prodejního oddělení v olejářské firmě Speedwell Motor Oils. Ve světě prodeje a reklamy se Branald rychle stává velmi úspěšným. Jeho talentem je práce s lidmi a jakožto herecké dítě ví, jak si má své budoucí zákazníci podmanit. Po úspěchu v této firmě jde zas o krok dál. Nevydrží dlouho u jedné činnosti a tak vystřídá profese jako doprovodný pianista k němým filmům, prodavač knih a obchodní vedoucí autodílny. S otcem začal psát divadelní hry pro ochotníky. Jejich hry, které neměly příliš vysokou uměleckou hodnotu, nazvali *Anča komediantka*, *Král muzikantů*, *A v tom zámku byla panna*, *Dcerušky tatínka Berušky*<sup>26</sup> a další. Získal díky nim cenné zkušenost s vytvářením literárních postav, konstruování situací či pointování dialogu.

Lákavým prostředím se pro něj stává železnice. Úspěšně složil zkoušky a svoji kariéru na železnici začal v létě 1936. K tomuto povolání se dostal vlastně úplně náhodou. Předcházel tomu vtipný dialog s jeho otcem. Při návratu z představení s otcem čekali na vlakovém nádraží. Z vlakové kanceláře vystoupil výpravčí, zvedl svoji červenou čepici a vlak se rozjel. Adolf s jeho tatínkem celou situaci zálibně pozorovali, když v tom otec řekl: „Hele, tohle jsi ještě nedělal!“ Následující den podal Adolf žádost k ředitelství drah a stal se výpravčím vlaku.<sup>27</sup>

---

<sup>25</sup> Tamtéž. s. 12.

<sup>26</sup> Tamtéž. s. 14

<sup>27</sup> Na plovárně s Adolfem Branaldem [televizní pořad]. Režie Jan Hojtaš. Česko, 2001.



Ve své nové životní etapě získává Branald „nová, neocenitelná poznání.“<sup>28</sup> Svým postřehem si všímá veškerých detailů i ve zdánlivě jednotvárném prostředí. Do své paměti si zapisuje pracovní proces všech pracovníků železnic, oceňuje jejich všední práci, protože si uvědomuje její důležitost pro celek. Právě zde, v kolektivu železničářů, začíná Branaldův vztah ke skutečnosti, jeho „*dělnost*.“<sup>29</sup>

Druhou světovou válku prožil v prostředí železnic jako výpravčí. Začátkem války byl přeložen na Masarykovo nádraží, které mu bylo nejspíš později inspirací pro jeho literární díla. Zde pracoval během celého období protektorátu. Po válce se od železnic nevzdálil, stal tiskovým referentem ředitelství drah. V roce 1952 se s železnicí rozloučil nadobro, nastoupil totiž jako redaktor do nakladatelství Československý spisovatel. To už byl znám jako úspěšný spisovatel. Svůj první román *Stříbrná paruka* napsal až po válce ve svých třiceti sedmi letech. Následovaly na sebe navazující romány *Severní nádraží* a *Lazaretní vlak*. Spisovatelem z povolání se stal až na konci padesátých let.

Na začátku války zažil i hezké chvíle. Se svojí manželkou se vzali v listopadu 1940. Znali se již z dob, kdy mladý Branald studoval na obchodní škole. Jejich tři děti, Helena, Karla a Richard, se narodili v následujících letech. Branaldovy děti prožily své dětství ve velmi zajímavé společnosti. Aniž by si to jako malé děti uvědomovaly, často k nim na návštěvu chodili „strejdové“ Hrubín, Seifert a další. Adolf Branald v roce 1948 vstoupil do KSČ a roku 1969 z ní vystoupil. V následujících letech, během normalizace, se jeho knihy nesměly vydávat. Branaldovi zažívali těžké období. Nemohli vykonávat pořádně placenou práci, jeho manželka např. pletla doma svetry na objednávku.<sup>30</sup>

Ještě než začal být v nemilosti, obdržel v roce 1953 Státní cenu za literaturu, dále mu byl roku 1965 udělen titul zasloužilý umělec. Po sametové revoluci roku 1996 obdržel Cenu PEN klubu za celoživotní dílo. Obdržel i Cenu Egona Erwina Kische a Cenu Miroslava Ivanova. Po jeho smrti roku 2008 byl prezidentem Václavem Klausem vyznamenán Medailí Za zásluhy I. stupně.

Adolf Branald zemřel 28. září 2008 ve věku nedožitých 98 let.

---

<sup>28</sup> HAMAN, Aleš. Adolf Branald. Praha: Československý spisovatel, 1963. s. 15.

<sup>29</sup> Tamtéž. s. 16.

<sup>30</sup> Potomci slavných: Adolf Branald [televizní pořad]. Režie Václav Filip. Česko, 2010

Během svého života napsal přes třicet knih. Nevěnoval se pouze jednomu žánru, od kroniky hereckého rodu (*Stříbrná paruka*) se vypracoval až k prózám historickým (*Chléb a písně, Král železnic*). Táhl ho to také ke knihám pro děti (*Dědeček automobil*). Tvrdil, že „literatura je dětem cosi dlužna.“<sup>31</sup> Současnou tematiku ztvárnil v prózách *Ztráty a nálezy, Důvod k zabití* a *Vizita*. Celkově se ve svých prózách rád vrací do minulosti či biograficky zpracovává témata věnovaná divadlu či filmu. Jeho styl je velmi blízký reportáži a realistickému zobrazení skutečnosti.

## 4.2 Bohumil Hrabal

Bohumil Hrabal je v české společnosti znám nejen jako úspěšný autor, ale také jako „štamgast pražských hospůdek.“<sup>32</sup> Narodil se 28. března 1914 jako nemanželský syn. V útlém dětství nesl příjmení Kilian po své mamince Marii Kilianové. Příjmení Hrabal získal od svého adoptivního otce Františka Hrabala, za kterého se jeho matka provdala roku 1917. František Hrabal pracoval jako pivovarský úředník nejdříve v Polné, poté se přestěhovali roku 1920 do Nymburku, kde už zastával vyšší pozice, nejdříve byl správcem a poté ředitelem pivovaru. Později se k nim na několik let přistěhoval Josef (Pepin), otcův bratr, jakožto „inspirující „múza“ a jedna z výrazných postav“<sup>33</sup> spisovatelovy literární tvorby.

Po maturitě se Bohumil rozhodl studovat na Právnické fakultě UK. Během studia chodil také na přednášky z dějin literatury, umění a filozofie. Ve svém mládí stihl procestovat některé evropské státy, např. Německo, Polsko, Švédsko, Estonsko. Na svého cestovatelského ducha navázal i v 60. letech, kdy mimo státy Evropy navštívil i USA. Začátkem 2. světové války byly uzavřeny vysoké školy. To pro Hrabala znamenalo, že si musel najít nějaké zaměstnání. Stal se písařem na notářství v Nymburku. Stejně jako Adolf Branald vystřídal Hrabal během svého života mnoho pracovních pozic. Už jen během války byl nejen písař, ale také i úředník na obchodní škole v Praze či skladník. Dále jeho cesty směřovaly k železnici (obdobně jako u Adolfa Branalda). Od roku 1942 až do konce války

---

<sup>31</sup> HAMAN, Aleš. Adolf Branald. Praha: Československý spisovatel, 1963. s. 44

<sup>32</sup> PYTLÍK, Radko. --a neuvěřitelné se stalo skutkem: o Bohumilu Hrabalovi. Ilustroval Bohumil HRABAL. [Praha]: Emporium, 1997. s. 100.

<sup>33</sup> SVOZIL, Bohumil: HRABAL, Bohumil. In Česká literatura, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1993, s. 556.

se postupně vypracoval od traťového dělníka přes asistenta traťmistra až k telegrafistovi a výpravčímu na stanici v Kostomlatech. Roky na dráze se mu staly inspirací k napsání svého úspěšného díla *Ostře sledované vlaky*. Po válce dokončil studia práv, „*právníckou kariéru však odmítl*.“<sup>34</sup>

Po válce během čtyř let vystřídal mnoho různorodých pracovních míst. Stal se pojišťovacím agentem v Praze, obchodním cestujícím s drogistickým zbožím a hračkami, dále prodával jako agent prskavky a ohňostroje. Dle své „*teorie umělého osudu*,“<sup>35</sup> „*experimentální snahy utvářet svůj život proti svým přirozeným dispozicím a zjednávat tak předpoklady umělecky naléhavé tvorby*,“<sup>36</sup> se rozhodl roku 1949 odejít do Spojených oceláren na Kladně. Tato zkušenost mu dala mnohé. Zažívá jinačí životní styl a to mu dává inspiraci k jeho začínající literární tvorbě. Po třech letech se vážně zranil a déle než rok se léčil. Dalším jeho několikaletým povoláním byl balič starého papíru v národním podniku Sběrné suroviny ve Spálené ulici. I tato pracovní zkušenost se stává námětem pro jeho tvorbu. Svého spolupracovníka ztvárnil v povídce *Baron Prášil*. V roce 1959 nastupuje do *Divadla S. K. Neumanna* (nyní *Divadlo pod Palmovkou*) jako kulisák, kde setrvává další dva roky. Hrabal se roku 1961 stává „*spisovatelem na volné noze*.“<sup>37</sup> Než mu ale vyjde jeho první knížka *Perlička na dně*, uběhnou další dva roky. A tak se Hrabalova očekávaná kniha dočká vydání až roku 1963.

S manželkou Eliškou Plevovou se seznámil v roce 1956 v Libni. Téhož roku se konala i svatba. Svůj život prožil Hrabal v přítomnosti mnoha přátel, se kterými se často setkával v hospodách či na své chatě v Kersku. „*Hrabal v různých obdobích svého života, zaměstnání a hospod k sobě přitahoval, ba přímo na sebe nabaloval mnoho lidí*.“<sup>38</sup> Od začátku normalizace tráví s manželkou více času v Kersku než v jejich bytě v Libni.

Nová politická situace není pro Bohumila Hrabala příliš příznivá, stává se „*spisovatelem v likvidaci*.“<sup>39</sup> I s vědomím toho, že se jeho knihy přestaly vydávat, píše své

---

<sup>34</sup> Tamtéž. s. 556.

<sup>35</sup> MAZAL, Tomáš. *Cesty s Bohumilem Hrabalem. Průvodce (Academia)*. Praha: Academia, 2011. s. 76.

<sup>36</sup> SVOZIL, Bohumil: *HRABAL, Bohumil*. In Česká literatura, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1993, s. 556.

<sup>37</sup> MAZAL, Tomáš. *Cesty s Bohumilem Hrabalem. Průvodce (Academia)*. Praha: Academia, 2011. s. 122.

<sup>38</sup> MAZAL, Tomáš. *Spisovatel Bohumil Hrabal*. Praha: Torst, 2006. s. 86.

<sup>39</sup> MAZAL, Tomáš. *Cesty s Bohumilem Hrabalem. Průvodce (Academia)*. Praha: Academia, 2011. s. 140.

vrcholné prózy (např. *Postřižiny*, *Obsluhoval jsem anglického krále*, *Příliš hlučná samota* a další), které oficiálně vyjdou až o několik let později. Svě čtenáře si jeho literární díla nacházejí jen pomocí samizdatu či v exilu.

Po vydání Rozhovoru s Bohumilem Hrabalem v týdeníku *Tvorba* roku 1975, který byl spíše vynucený, mohl Hrabal oficiálně publikovat. Jeho texty však byly stále cenzurované. Reakce na rozhovor byly rozporuplné. Někteří to brali jako zradu. Z opačného pohledu to vidí Ludvík Vaculík: „*Tvorba přinesla Hrabalovi mnohá nepřátelství, někteří ho striktně odsuzovali, na Kampě pálili jeho knihy. Ale my, co jsme dělali edici Petlice – vůbec ne! My jsme v tom viděli náš úspěch, protože Hrabal byl nepotlačitelný a ten režim ho musel uznat!*“<sup>40</sup>

Po smrti své manželky Elišky na konci léta 1987 se Bohumilu rozpadá svět. I jeho vnitřní svět, literární, se nemá čeho chytit. Bohumil se odmlčuje v psaní. Když už nemá chuť psát, nemá chuť ani žít. Jeho jediným životním motorem se staly kočky v Kersku, se kterými rád trávil čas a pravidelně za nimi jezdil, aby je mohl nakrmit. „*(...) a já musím mít důvod nejen kam jít, ale proč žít...*“<sup>41</sup>

V letech 1988-1995 napsal Hrabal své poslední texty, které charakterizoval jako „*literární publicistiku*.“<sup>42</sup> Popisuje v nich nejen své stáří, samotu či své myšlenky na sebevraždu, ale také změnu na politické scéně.

Bohumil Hrabal zemřel ve věku nedožitých 83 let. 3. února 1997 umírá po pádu z nemocničního okna ortopedické kliniky Fakultní nemocnice Bulovka.

Bohumil Hrabal získal celou řadu ocenění. V roce 1968 obdržel cenu Klementa Gottwalda společně s Jiřím Menzelem za film *Ostře sledované vlaky*, který získal Oscara za nejlepší cizojazyčný film. Titul zasloužilého umělce získal v roce 1989. Václav Havel mu roku 1996 předal medaili Za zásluhy.

---

<sup>40</sup> MAZAL, Tomáš. *Spisovatel Bohumil Hrabal*. Praha: Torst, 2006. s. 210.

<sup>41</sup> MAZAL, Tomáš. *Spisovatel Bohumil Hrabal*. Praha: Torst, 2006. s. 297.

<sup>42</sup> PELÁN, Jiří. *Bohumil Hrabal: pokus o portrét*. Vydání třetí, druhé samostatné, upravené. Praha: Torst, 2015. s. 111.

Hrabalova tvorba je charakteristická typem postav tzv. pábitelů, kteří „o sobě a svém euforicky bájivém postoji ke skutečnosti nechávají vědět zejména tím, co a jak vyprávějí.“<sup>43</sup> Inspirací mu byl jeho strýc Pepin, který hýřil různými historkami ze svého života. Tak vznikl „mýtus strýce Pepina.“<sup>44</sup> Prvek, který Hrabala spojuje s Jaroslavem Haškem, je tzv. hospodská historka. Na rozdíl od Haška se Hrabalův typ vyprávění nerodí jen v prostředí hospody, ale v jakémkoli pracovním prostředí, kde se lidé přirozeně potkávají. S tím přichází i spontánní proud vět a myšlenek. Již v 50. letech se klíčovým prvkem spisovatelových „záznamů skutečnosti stal vypravěč, jenž má funkci reflektora nekonečného proudu nejisté skutečnosti nespoutané ideologickými tezemi, kterou ale lze uchopit proudem řeči.“<sup>45</sup> Hrabal „soustavně zkracoval vzdálenost mezi hovorovou dikcí a literární stylizací.“<sup>46</sup>

---

<sup>43</sup> SVOZIL, Bohumil: *HRABAL, Bohumil*. In Česká literatura, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1993, s. 558

<sup>44</sup> PYTLÍK, Radko. --*a neuvěřitelné se stalo skutkem: o Bohumilu Hrabalovi*. Ilustroval Bohumil HRABAL. [Praha]: Emporius, 1997. s. 46.

<sup>45</sup> JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989. Literární řada*. Praha: Academia, 2012. s. 155.

<sup>46</sup> PELÁN, Jiří. *Bohumil Hrabal: pokus o portrét*. Vydání třetí, druhé samostatné, upravené. Praha: Torst, 2015. s. 61.

## 5 Charakteristika tří románů

### 5.1 Ostře sledované vlaky

V roce 1965 Bohumil Hrabal vydal novelu *Ostře sledované vlaky*. Děj se odehrává během nacistické okupace roku 1945, konkrétně se jedná o pár únorových dnů. Protagonistou příběhu je mladý Miloš Hrma, který se vrací do své malé železniční stanice. Novela tematizuje Milošovo psychické zdraví, všudypřítomnou smrt a erotický podtext určitých scén. Na druhou stranu Hrabal dokázal v tak krátkém rozsahu vykreslit i život lidí během okupace. Nejen život, ale také lidský charakter, autor vykreslil prostřednictvím vypravěče Miloše Hrmy. Dílo se převážně soustředí na okamžiky z Milošova života. Sledujeme, jak ho ovlivňují světové události i snahy odbojářů. Převážně máme ale přístup k jeho myšlenkám a pocitům, k jeho všedním starostem.

Dobová kritika z pera Antonína Jelínka, kterou vydaly Literární noviny roku 1965, primárně poukazuje na nezařaditelnost Hrabalovy prózy, která „vybočuje důsledně a systematicky a je stále srovnatelný jen sám se sebou.“<sup>47</sup> Sleduje u Hrabala pojítka k některým moderním prózám. Komentuje drastické scény, které nejsou nijak dramatické nebo naopak vyvolávají smích. Výjimku tvoří smrt zvířat a smrt protagonisty Miloše Hrmy. Nepříliš pozitivně přijímá Jelínek vztah a návaznost dvou protilehlých motivů, „*Milošův přechod od prostého mužství k „mužství historickému*.“<sup>48</sup> Zdá se mu tato návaznost uměle vykonstruovaná, nezvyklá ve vztahu k Hrabalovým předešlým dílům.

Do Rudého práva roku 1965 přispěl svojí kritikou Milan Blahynka. Snažil se *Ostře sledované vlaky* porovnat s *Tanečními hodinami pro starší a pokročilé*. Komentuje neustálou blízkost smrti, kterou Hrabal nechal obklopit Miloše Hrma. Vnímá rozdíl i ve vypravěči a prostředí. Ve své kritice nevynechá ani množství motivů, „*snad každý motiv je v poslední Hrabalově práci sledován stejně „ostře“ jako vojenské transporty, o nichž se vypráví*.“<sup>49</sup> Každý z motivů je přesně vymezen na určitý čas a místo a má přesně danou funkci.

---

<sup>47</sup> JELÍNEK, Antonín. *Ostře sledovaní lidé*. Literární noviny 8. 5. 1965. s. 4.

<sup>48</sup> JELÍNEK, Antonín. *Ostře sledovaní lidé*. Literární noviny 8. 5. 1965. s. 4.

<sup>49</sup> BLAHYNKA, Milan. *Nový Hrabal*. Rudé právo 6. 7. 1965. s. 2.

## 5.2 Severní nádraží

Adolf Branald vydal roku 1949 román *Severní nádraží*. Děj příběhu se odehrává během nacistického okupačního období v letech 1938 až do květnových dní 1945. Ústředním bodem příběhu se stává Severní nádraží a postavy, které žijí pro své nádraží. Autor měl s prací u železničářů mnohaleté zkušenosti, proto se není čemu divit, že dokázal s tak detailní přesností vykreslit chod nádraží. Zároveň prokázal dokonalou znalost reálií, kterou využívá v železničářském slangu.

Branald ve svém díle rozvíjí své reportéřské schopnosti, tudíž je dílo napsáno velmi autenticky s realistickými popisy. S kronikářskou přesností zaznamenává důležité politické události během druhé světové války a jejich odraz v životech lidí a v chodu Severního nádraží. Jednotlivé události prožíváme společně s mnoha postavami, které v příběhu vystupují. Spojuje je láska k Severnímu nádraží a k železnici. Sledujeme jejich odhodlanost zachovat nádraží a chránit sebe navzájem v době, kdy nejen ve světě vítězí krutost fašismu. Autorovi se podařilo úspěšně zachytit povahy různých postav, ať už odhodlaných Čechů, nacistů či zbabělých kolaborantů. Jsou nám představeny i hrdinské činy československého odboje.

Dobová kritika po roce 1948 vychází převážně ze socialistických hodnot. Hodnotí hlavně to, zda dílo splňuje hodnotové a estetické požadavky, které jsou na něj kladeny. Ivan Skála ve svém článku z roku 1949 v Rudém právu zmiňuje Branaldův nepopiratelný talent pro realistické zobrazení skutečnosti. Zdůrazňuje, v čem je autor výjimečný, tím je „*jeho skutečná znalost života, jeho velká lidská zkušenost, která promlouvá se stránek jeho díla a která dovede realistickou pravdivostí detailů dosáhnout maximální účinnost a přesvědčivost.*“<sup>50</sup> Zároveň upozorňuje na nedostatečnou „*šíři a diferencovanost zápasu s fašismem.*“<sup>51</sup> Podle jeho názoru Branalda v tomto směru omezuje jasně dané prostředí jednoho nádraží a z tohoto důvodu nemožnost obsáhnout větší plochu odboje. Negativní kritiku Branald obdržel převážně kvůli postavě přednosta nádraží Jaromíra Babánka, který

---

<sup>50</sup> SKÁLA, Ivan. *Slibný realistický román*. Rudé právo 22. 10. 1949, s. 5.

<sup>51</sup> SKÁLA, Ivan. *Slibný realistický román*. Rudé právo 22. 10. 1949, s. 5.

svým opatrným smýšlením o odboji nesplňuje požadavky doby. „*Rozhodně takový přednosta nemůže být typisován v postavu vůdčího představitele odboje.*“<sup>52</sup>

Josef Štefánek v Tvorbě roku 1949 obdobně zdůrazňuje Branaldovy kvality. Kritizuje ho nicméně v tom, jakým způsobem vyobrazil „*zachycení a hodnocení skutečnosti a jejího vývoje.*“<sup>53</sup> Dle Štefánka Branald dostatečně v díle nezdůraznil „*pravou podstatu boje našeho lidu s fašismem a vůdčí úlohu dělnické třídy, která vedla svou ránu i proti kapitalismu jako společenskému zřízení.*“<sup>54</sup> Na druhou stranu oceňuje Branalda jakožto nadaného vypravěče s citem pro přesné psychologické ztvárnění negativních typů postav.

### 5.3 Lazaretní vlak

Po *Severním nádraží* vydal Branald roku 1950 druhý díl s názvem *Lazaretní vlak*. V návaznosti na první díl se i v tomto románu autor věnuje okupační tematice. Na rozdíl od prvního dílu se druhý díl věnuje pouze konci války. Děj je koncipován do několika dnů během Květnového povstání. Hlavním tématem tohoto díla je střetnutí Čechů a okupantů, převážně vojáků nacházející se v lazaretním vlaku. Branald i v tomto díle dokázal psychologicky vykreslit povahu postav, které v díle vystupují. Máme možnost sledovat jejich činy během vrcholného boje na Severním nádraží a posuzovat jejich charakter. Někteří jednají více hrdinsky než jiní, ale všichni mají jedno společné: doufají v co nejbližší konec války.

V tomto díle již spatřujeme některé rysy budovatelského románu, jsou zde zdůrazňovány kolektivní činy a téma revoluce jakožto předzvěst nového třídního systému a také je kladen větší důraz na ideovou vyhraněnost postav. Branald však nebyl typickým autorem budovatelských románů, spíše se v závěru románu snažil popsat atmosféru vítězného konce společně s příchodem Rudé armády a snahu o vybudování nového poválečného světa.

Ivan Skála podrobil kritikou i druhý román Adolfa Branalda. Své postřehy zveřejnil v Rudém právu roku 1950. Román *Lazaretní vlak* si dle autora recenze nevedl již tak dobře,

---

<sup>52</sup> SKÁLA, Ivan. *Slibný realistický román*. Rudé právo 22. 10. 1949, s. 5.

<sup>53</sup> ŠTEFÁNEK, Josef. *Zápas o román pokračuje*. Tvorba 1949, č. 49. s. 1169.

<sup>54</sup> ŠTEFÁNEK, Josef. *Zápas o román pokračuje*. Tvorba 1949, č. 49. s. 1170



jako jeho první díl. Píše o tom, že Branald zklamal své čtenáře, protože svůj román nedosadil do socialistické idey. Skála přímo kritizuje za to, že je román „*křivým a nepravdivým obrazem skutečného zápasu našeho lidu.*“<sup>55</sup> Ani hrdinské činy železničářů autor článku nepovažuje za dostatečné, „*Branald nedovedl postihnout hrdinskou podobu lidových bojovníků.*“<sup>56</sup> Opět poukazuje na Branaldův vypravěčský talent a schopnost vyobrazit prostředí. „*Ale jeho nadání nemůže ospravedlnit zásadně pochybenou koncepci románu, jehož nedostatky mají své hlubší příčiny v nesprávných ideových názorech autora.*“<sup>57</sup> Kritice neunikl ani přednosta Babánek, který není vhodnou postavou pro reprezentování revoluční myšlenky. Skálovi v románu chybí pravý smysl boje a následné budování poválečného života.

V podobném duchu je i dobová kritika Miroslava Stuchla v Lidových novinách z roku 1950. Chválí Branalda za jeho vypravěčské schopnosti, považuje Lazaretní vlak za výjimečné dílo. Nicméně ostře upozornil na „*jeho ideové nedostatky.*“<sup>58</sup>

---

<sup>55</sup> SKÁLA, Ivan. *Nepravdivý obraz našeho osvobozenického boje*. Rudé právo 1. 10. 1950. s. 5.

<sup>56</sup> SKÁLA, Ivan. *Nepravdivý obraz našeho osvobozenického boje*. Rudé právo 1. 10. 1950. s. 5.

<sup>57</sup> SKÁLA, Ivan. *Nepravdivý obraz našeho osvobozenického boje*. Rudé právo 1. 10. 1950. s. 5.

<sup>58</sup> STUHL, Miroslav. *Branaldův Lazaretní vlak*. Lidové noviny, 27. 9. 1950, roč. 58, č. 227, s. 5.

## 6 Porovnání děl

### 6.1 Časoprostor

#### Ostře sledované vlaky

Děj novely se odehrává během tří únorových dní roku 1945. Prostor je v novele subjektivně prožívaný Milošem Hrmou. Sledujeme nádraží, které se nachází v blízkosti městečka, ve kterém Miloš bydlí. Častý je symbol cesty, např. když jede na kole do práce nebo když jede vlakem. Cesta vlakem za nebezpečím se zde opakuje dvakrát. Když jede vlakem s Němci, retrospektivně vzpomíná na podobnou cestu, kdy jel do náhodného hotýlku, který se nacházel v Bystřici u Benešova. Hotel zde nepředstavuje to, co by se od takového místa dalo očekávat. Hrabal zvolil hotelový pokoj jako nečekaný prostor pro spáchání sebevraždy.

Hrabal zvolil za hlavní prostor české nádraží, které je sice malé, ale důležité pro jeho polohu. Projíždějí tudy důležité transporty do války a také z války. Exteriér nádraží Miloš stručně popisuje jako dvojkolejnou trať a snaží se vysvětlit komplikované číslování kolejí a vlaků, které tudy projíždějí. Za stanicí se vyčíná zámek knížete Kinského spolu s miniaturní dostihovou drahou. Nádraží je veřejné místo, kde se schází mnoho lidí, v zimě často čekají uvnitř v nádražní budově, kde mají pro sebe čekárnu. Interiér přednostovy dopravní kanceláře je draze vybavený, především obraz mnozí obdivují.

V novele se opakuje stejná scéna, kdy výpravčí Hubička a následně i Miloš přetrhnou kanape v dopravní kanceláři. Soukromá kancelář pana přednosty nepředstavuje charakteristické místo pro milování. Dodává to scéně napětí, protože dělají něco zakázaného a ještě k tomu na nevhodném místě.

Smrt Miloše nastává venku u kolejí během chladné noci, tedy přesný opak toho, jak chtěl před třemi měsíci sám ukončit svůj život.

#### Severní nádraží

Děj románu se odehrává převážně na jednom místě, na Severním nádraží. Z různých nápověd můžeme odhadnout, že se nádraží nachází v Praze. Branald se nejspíš inspiroval

Masarykovým nádražím, kde několik let během války pracoval, tudíž má s prostředím mnohaleté zkušenosti. S kronikářskou přesností autor zaznamenal dění na nádraží od události v Mnichově roku 1938 až po květen 1945.

Severní nádraží je jedno z největších a nejdůležitějších ve městech, konkurovat mu může jen Jižní nádraží. Exteriér je objektivně a důkladně popsán. Nádraží se skládá z mnoha budov, nejdůležitější je nádražní hala spolu s kanceláři hlavních představitelů nádraží. Důležitá je uzavřenost nádraží, vlaky tudy neprojíždějí, ale vyjíždějí. Železničáři zde mají uzavřený svět. „*Hlavní branou mezi dvěma pískovcovými pilíři*“<sup>59</sup> přicházejí pracovníci nádraží na svoji směnu a také cestující, kteří míří rovnou k nádražní pokladně. Další brána vede do nákladíště, tudy procházejí často neviditelní, avšak potřební pracovníci nádraží, kterými jsou například uklízečky a čističi oken vlaků. Třetí nejmenší branou, která se nachází za výtopnou, procházejí pracovníci, jejichž kroky míří rovnou ke kolejím. Jedná se hlavně o výměnkáře, zarážkáře, hradlaře a hadičkáře. Z nástupiště mohou cestující pozorovat dění na devatenácti kolejích, na které přijíždějí jak osobní vlaky, tak i nákladní. Nádraží je tak velké, že se v něm nachází i bufet pro cestující nebo kuchyň s kuchařkami pro železničáře.

Prostor na nádraží je charakteristický svojí jedinečností v tom, že se v něm dobře vyznají jen železničáři. Pro ostatní může být toto prostředí nebezpečné. Železničáři toho využívají ve svůj prospěch během odboje a partyzánských akcí.

Časovou osu děje sledujeme především skrz světové události, o kterých je v příběhu zmínka. Každá z událostí nějakým způsobem zasahuje do dění na nádraží. Většinou se děj odehrává v prostředí nádraží, jednou se však ocitáme v Berlíně, kde je popisováno bombardování a útěk Standy domů do Čech.

Stejně jako novela se příběh románu odehrává převážně na jednom místě a tím je nádraží. Časově se však velice rozcházejí. V novele se děj odehrává během pár dnů, *Severní nádraží* pokrývá téměř sedm let. V časové ose se orientujeme díky zmíněným událostem na světové a české úrovni.

---

<sup>59</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 15.

## **Lazaretní vlak**

V románu *Lazaretní vlak* je děj ohraničen 5. a 10. květnem 1945. Opět se děj odehrává převážně na Severním nádraží. Část děje se nově odehrává také v lazaretním vlaku a na barikádách v Nádražní ulici před hotelem Meteor.

Lazaretní vlak se nachází uprostřed kolejiště, tvoří ho osmnáct vagonů a obývá ho přes čtyři sta mužů včetně třech důstojníků. V jednom voze měli vlastní skladiště, kde byla uskladněna léčiva, technická výstroj lazaretu i potraviny. Lazaretní vlak lze považovat za nepřátelský prostor na Severním.

Nově důležitou budovou se stává celnice, která se nachází na pozemku nádraží. Je důležitým bodem pro bitvu o Severní. Železničáři se ji snaží chránit, nechťejí, aby se jí zmocnili Němci.

Sledujeme zde také motiv cesty, kdy se Kolda snaží dostat co nejrychleji na Severní. Severní nádraží vytváří dojem, jako kdyby k němu vedly všechny železnice v Evropě. Rozdíl mezi Němci a Čechy je v tom, že Češi se snaží na nádraží dostat a pomáhat v boji, Němci se chtějí především probojovat pryč z nádraží a utéct před Rudou armádou.

Jediné bezpečné místo na počátku květnového povstání je sklepení v nádražní budově, uvnitř se schovávají ženy s dětmi a nemohoucí muži. Později se však i toto místo stává nepřátelským prostorem, protože Němci přemohou železničáře a zmocní se nádraží.

Čas je i v tomto Branaldově románu chronologický, vypravěč se nevrací do minulosti, vypráví události lineárně, tak jak jdou za sebou. V tomto bodě se rozcházejí s novelou, ve které se postava Miloše často myšlenkami vrací do minulosti a převypravuje události, které se již staly.

## **6.2 Postavy**

### **Ostře sledované vlaky**

V novele se objevuje menší počet osob, lze se v nich snadněji zorientovat než v Branaldových románech. Zde nám příběh přímo vypráví protagonista prózy, který během

svého přemítání o svých osobních problémech zprostředkovává také události na malém nádraží během druhé světové války.

Protagonistou příběhu je Miloš Hrma. Nepřímou charakteristikou se o něm dozvídáme, že se jedná o citlivého introvertního mladého muže. Své povahové rysy nám zprostředkoval skrz své uvažování o okolním světě a svými činy, které na základě své povahy vykonal. Jedná se o postavu fiktivní, není založena na žádném historickém podkladu. Miloše lze považovat za kladnou postavu, jeho kladné povahové rysy převažují nad negativními. I přesto, že se z důvodu svého traumatu pramenícího z nepovedeného pohlavního styku pokusil o sebevraždu, ho můžeme vnímat jako vzor. Snaží se překonat své trauma a žít svůj život, i když to pro něj často není snadné. Získává si tím naše sympatie. Většinu času s ním však soucítíme, protože se dokážeme vcítit do jeho prožívání. Jeho postava se v průběhu příběhu vyvíjí, z bojácného dvaadvacetiletého chlapce se stává nebojácný mladý muž, protože dokázal zvítězit nad svými traumatem. Jelikož známe jeho psychické procesy, stává se tak postavou plastickou. Dozvídáme se, že je elémem v malé železniční stanici a že se zaučuje na výpravčího. Jeho hlavním cílem bylo překonat svůj problém a zaškolit se v milostném aktu. Nepřímou charakteristikou se dozvídáme, že je nejspíše drobné postavy, protože jeho přítelkyně Máša je silnější než on. Jeho tělesný vzhled si tedy nedokážeme detailněji představit, jediné jeho jizvy na zápěstích, které jsou často zmiňované.

Milošovým kolegou a školitelem je výpravčí Hubička. Již jeho příjmení, které je tzv. *nomen omen*, vypovídá o jeho charakteru. Je po okolí známý svými milostnými aférkami s ženami, které se uskutečňují převážně během jeho pracovní doby. Jeho přímá charakteristika nám prozrazuje, že má nejspíš své charisma a tím okouzluje ženy. „*Dívali se užasle na výpravčího Hubičku, který byl najednou krásný. I ty vrásky podle úst, i ty maličko křivé nohy mu slušely. Pochopil jsem, že pro ženské má pan výpravčí jisté kouzlo.*“<sup>60</sup> I přes jeho vnímání žen jako sexuální objekt se výpravčí Hubička jeví jako kladná postava. Nelze mu upřít jeho angažovanost v odboji a jeho nesouhlasný postoj k nacistům. Během příběhu se postava Hubičky nijak nevyvíjí. Chová se stále stejně, až ke konci u něj dojde k posunu a jeho jinak bezstarostná povaha vyřazuje jistou dávku nervozity. Vzhledem k povaze

---

<sup>60</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 37.

novely, ve které nám je její svět zprostředkován očima Miloše, jsou všechny další postavy vedlejší. Výpravčí však patří mezi ty důležité vedlejší postavy, které jsou z důvodu charakteru novely nepostradatelné.

K důležitým osobnostem na železniční stanici je pan přednosta. Z přímé charakteristiky se dozvídáme, že „*vážil skoro metrák, ale ženské o něm říkaly, že tančí neuvěřitelně lehounce. Vlasy si česal tak, že je od levé strany přes pleš hnal na stranu pravou, a od pravé strany je od ucha hnal přes pleš na protistranu.*“<sup>61</sup> Jeho postoj k válce a k nacistům je zřejmý z jeho výměny holubů z norimberských bagdetek na polské rysy, když se dozvěděl, že Německo napadlo Polsko. Dle jeho draze vybavené dopravní kanceláře je zřejmé, že si potrpí na luxus. Také jeho styky se šlechtici mu dodávají na důležitosti, potrpí si na „lepší“ společnost. Jeho životním cílem je stát se inspektorem státních drah, což mu překazí situace kolem výpravčího Hubičky. Jeho výbušný temperament je znatelný z jeho častého emočního výlevu do světlíku, kde vyřvává své emoce a nadává na současný svět. Často takhle řve i na svoji manželku, která se mu jen párkrát do roka vzepře. Postava pana přednosta je neměnná, chová se stále stejně, je tedy konstantní. Protože se jedná o plošnou postavu, u které neznáme psychické procesy, nemůžeme ani zcela určit, že se jedná o kladnou postavu. Ale můžeme říct, že je na škále blíže ke kladné postavě než k záporné. Přeci jen je odpůrce nacismu a má starost o Miloše, když je vzat jako rukojmí do německého transportu.

V komisi, která přijela posoudit, zda mají na výpravčího Hubičku podat „*žalobu pro zločin omezování osobní svobody,*“<sup>62</sup> byl rada Zednicek, Čech, který si pro loajalitu k Němcům odstranil interpunkci ze svého jména. Přestože neuměl ani pořádně německy, důsledně se zajímal o vojenskou situaci říšského vojska a při každé příležitosti o tom rozsáhle hovořil. Obdivoval Němce a jejich úspěchy na všech frontách. Když vyšlo najevo, že se nejedná o omezení svobody, přišel rada Zednicek na jiný důvod. „*Je to hanobení němčiny, státního jazyka!*“<sup>63</sup> Na několika razítkách byl totiž nápis v němčině. Jako správný kolaborant se rada Zednicek pustil i do politických řečí. „*Nejušlechtilejší krev za vás*

---

<sup>61</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 13.

<sup>62</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 43.

<sup>63</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 47.

*nasazuje životy, (...) viděli jste ten lazaret? A vy tady děláte tohle!*<sup>64</sup> Jedná se sice o epizodní postavu, avšak jeho význam pro pochopení světa v příběhu je nepopíratelný. Zobrazuje negativní rysy jedinců, kolaborantů, kteří se přidali na stranu nacistů během války. Jeho slepá adorace Němců a tolerance vůči jejich krutým činům řadí radu Zednicka k záporným postavám.

Epizodní postavou je také partyzánska Viktoria Freie, která přivezla na stanici důležitý balíček k provedení partyzánské akce. Pro příběh je důležitá, neboť pomohla Milošovi s problémem a stala se jeho první milenkou. Díky ní získal novou sebedůvěru v sebe samého a nabídl se panu výpravčímu, že partyzánskou akci provede on sám.

Ke kolektivním postavám lze řadit Němce, či spíše německé vojáky. Z Milošova popisu můžeme soudit, že se jedná o mladé vojáky, kteří i přes svoji krásu nevyzařují emocemi ani lidskostí, jsou jen chladnými schránkami, které dokážou zabít na povel.

Postavy jsou v novele zobrazeny jako obyčejní lidé, kteří žijí svůj život i bez ohledu na to, že je ve světě válka. Samozřejmě jsou válečnou situací také ovlivněni, ale jejich vlastní starosti a slasti převyšují nad úvahami o válce a o neštěstí ve světě.

## **Severní nádraží**

Branald dal ve svých románech prostor mnoha postavám. Některé jsou důležitější a výraznější než jiné. Setkáváme se s mnoha profesemi, které se vyskytují na tak velkých nádražích, jako je Severní. Sledujeme několikaleté počínání postav, které jsou důležité pro příběh, i těch, které dokreslují chod nádraží, např. popelář s uklízečkou či kuchařky v kuchyni. Na důležitých nádražích bylo během války také mnoho Němců, kteří byli jmenováni na důležité pozice, aby měli kontrolu nad železnicemi a jejich pracovníky.

Důležitá postava, která stojí uprostřed celého koloběhu na nádraží a dodává železničářům jistotu, také je všemi respektován a všichni si ho váží pro jeho spravedlnost, je vrchní inspektor Jaromír Babánek, přednosta Severního nádraží. můžeme ho označit jako protagonistu, protože u něj jako u jediného známe jeho myšlenkové pochody a Severní

---

<sup>64</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 48.

nádraží a ostatní postavy jsou popisovány také z jeho perspektivy. Postava Babánka se během několika let vyvíjí, poznáváme ho jako opatrného člověka a na konci války se z něj stává odhodlaný občan podporující revoluci i za cenu velké ztráty na životech a na majetku drah.

Přednostova životní láska je jeho Severní nádraží. V jeho necelých sedmdesáti letech pracuje u železnic téměř čtyři desetiletí. „Starý pán“, jak ho ostatní mezi sebou nazývají, je především velmi konzervativní člověk a intelektuálský humanista, který chce nádraží zachovat takové, jaké bylo před válkou. Nikdo ale nenamítá, že je to správný člověk na svém místě a také odborník na Severní, protože „*všechno ví, všechno vidí a ve všem si ví rady. Zná nazpaměť rozkazy a nařízení a čísla všech vozů na seřadišti, jména lidí a jejich dětí.*“<sup>65</sup> Zajímá se o dění kolem sebe a o své kolegy a pracovníky na nádraží. Ještě více mu záleží na nádraží, proto mu nejdříve nikdo neřekl o spolku železničních odbojářů. On je však sám vyhledá a radí jim, jakým způsobem mají obelstít Němce v čele nádraží. Ze zkostnatělého byrokrata se stává zdrženlivý odbojář, který sice podporuje protinacistické akce, avšak s obavou o lidské životy a jeho oblíbené Severní. Jeho добрota a ochota zachránit lidi i nádraží ho řadí mezi kladné postavy.

Známým svým konzervativním myšlením je také vrátný Mikolášek, za kterým přijede jeho synovec Stanislav Trubač z pohraničí. Ten se na rozdíl od svého strýce chce angažovat v odboji, zajímá se o politiku a o současnou situaci ve světě. Mikoláška zajímá především Severní nádraží a historie. Dějiny nádraží zná dokonce lépe než přednosta Babánek. „*Já mám rád historii. Historie přečká všechno. Počkej doma, ukážu ti knížky, samá historie. Ostatní nestojí za nic.*“<sup>66</sup> Bojí se o Standu, aby se mu něco nestalo. Snaží se na něj přenést své nadšení ze služby na Severním nádraží. Chce, aby se tam Standovi také líbilo. Po svém odchodu do důchodu a Standově nuceném odjezdu do Německa se Mikolášek nudí. Chybí mu nádraží. Hlaváč, který je součástí odboje, ho přesvědčí, aby pracoval pro partyzány a jednou začas dovezl důležitý balíček. A tak se i Mikulda, stejně jako přednosta Babánek, stal součástí železničního odboje. Mikolášek patří mezi důležité postavy, je

---

<sup>65</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 35.

<sup>66</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 22.



přítomen po celou dobu příběhu, avšak jeho činy nejsou natolik důležité, aby se stal postavou hlavní.

Důležité postavení na nádraží má také dopravní námětek František Lerous. Náměstek je známý svojí opatrností, železničáři si nejdříve ani nejsou jisti, jestli v něm mají podporu. On se ale snaží, aby mu věřili, chce být součástí něčeho většího. „*Přišli a ptali se – jdete s námi? Představ si, Marto, mě se musili ptát.*“<sup>67</sup> Nakonec se mu povedlo ostatní přesvědčit, aby mu důvěřovali a začali ho považovat za člena odboje. Je kladnou postavou, snaží se svým vlastním způsobem bojovat proti Němcům.

Vlakvedoucí Hlaváč se na nádraží stává hlavním iniciátorem sabotáží, které se odehrávají na železnici. Aktivně se zapojoval do všech akcí. Jezdil do menších vesnic a informoval kolegy odbojáře o všech novinkách. Později je na něj vydán zatykač, a tak musel odejít od rodiny a z nádraží a schovávat se v různých vesničkách. Stále byl však aktivním aktérem sabotáží a občas přijel navštívit své kolegy ze Severního nádraží. Na konci války se stal důležitou osobností revoluce, která na Severním a v celé Praze nastala. Postava Hlaváče není psychologicky zobrazena, je spíše plošná, podřízena ději. Vzhledem k povaze románu je Hlaváč považován za kladnou postavu.

K odvážným železničářům se připojili i mladí chlapci, Jiří Kolda a Robert Macura. Ačkoliv ještě nejsou dospělí, snaží se být, přinejmenším se svými silnými řečmi, součástí odbojářů na Severním. Jiří je synem výpravčího Koldy, který odjel na začátku války pracovat do Německa. Od té doby žil Jirka u náměstka Lerouse a jeho ženy. Ti ho mají rádi jako svého syna. Robertův otec je kolaborant Macura. Snaží se o to víc být na správné straně, aby si o něm železničáři nemysleli, že je stejný jako jeho otec. Dospívající mladíci symbolizují touhu mladých po svobodě a po odvážných činech. Jejich postavy se příliš nevyvíjí. Nejsou psychologicky propracovaní, jedná se tedy o postavy plošné.

Také na Severním nádraží se našli lidé, kteří pro svůj vlastní prospěch podporovali nacisty a obrátili se zády ke svým kolegům. Lze je označit za záporné postavy. Největším kolaborantem byl na Severním výpravčí Macura, za kterého se styděla i celá jeho rodina. Snažil se získat si důvěru německých důstojníků s vidinou vlastních benefitů. Svoji

---

<sup>67</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 71.

sobeckost prokázal několikrát, když zrazoval své kolegy při každé příležitosti. Jeho nejsobečtější činem bylo, když svými činy povýšil na přednostu nádraží místo přednosty Babánka, který šel následně do důchodu. Ke konci války pochopil, že vojenská situace se nevyvíjí dle jeho představ. Raději se rozhodl, že přesvědčí odbojáře, že celých několik let svoji náklonost k Němcům jen předstíral pro dobro všech. Nikdo mu to však nevěřil, ani jeho syn ne. Nepomohla mu ani zrada sekretáře Prachty, když uprostřed železnic napomohl k jeho vraždě. Tento druh postavy v nás může vyvolávat antipatii, nesympatizujeme s jeho činy a názory.

Branald velmi dobře zobrazil nelidskost nacismu na dvou záporných postavách, které se během děje nevyvíjejí, protože jejich hlavním úkolem v příběhu je zobecnit rysy nacismu. Mladý leutnant Rahmke byl před válkou hudební recenzent. Jeho vzdělání v oblasti hudby je nepopíratelné. Lidskost se však naučit nedá. Rahmke je důkazem, že se nacistické propagandě odolává těžce, zvláště když v takovém prostředí vyrůstá člověk od mládí. „*Byli jsme děti, ale věděli jsme již, kdo je Adolf Hitler a kam nás dovede.*“<sup>68</sup> Zaslepen nacistickou ideologií ignoruje její dopady na jiné národnosti a celkovou její zřůdnost. Sekretář Prach byl velmi dobrý ve své práci. Měl rád pořádek jak ve svých statistikách, tak na nádraží. Bylo mu nařízeno, aby na Severním dohlížel na pořádek a snažil se odhalit činnost odbojářů. Jako jeden z mála Němců měl snahu mluvit s lidmi česky. Jeho práce je však strojená, zbavena individuality. Bez svých statistik by nebyl nic. Je pouhým nástrojem nacismu a jeho snahy o dobití Evropy.

Mezi kolektivní postavy lze řadit jak Němce, tak i železničáře. Představují opozice, ve kterých železničáři reprezentují kladné postavy a Němci záporné. Také je zde znatelná polarita mezi přítelem a nepřítelem. Němci jsou automaticky považováni za nepřátele.

Román Severní nádraží byl Branaldem napsán tak, aby co nejvíce odrážel realitu dané doby. Román nepracuje s jedním jednoznačně kladným hrdinou. Naopak se snažil v románu obsáhnout většinu typů lidí a jejich chování za Protektorátu. Někteří se nebojácně angažovali v partyzánských akcích, někteří byli však opatrnější a záleželo jim především na přežití, avšak souhlasili se snahami odbojářů a snažili se pomáhat alespoň tak, jak mohli.

---

<sup>68</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 32.

Našli se i tací, kteří se raději rozhodli být na straně nacistů a podlézat jim pro svůj vlastní prospěch. Široký záběr typů postav je v románech rozsáhlejší než v Ostře sledovaných vlacích. Lépe si dokážeme představit vztahy mezi lidmi a jejich nenávist vůči nacistům.

### **Lazaretní vlak**

V druhém díle sledujeme životy postav během posledních dnů války. Většinu postav známe již z prvního dílu, některé postavy jsou zde nové. Mnohé známé postavy se stávají důležitějšími pro vývoj revoluce než jiné.

K velké radosti všech železničářů se do Čech vrátil výpravčí Kolda. Nejvíce se na něj těšil jeho syn Jirka. I přes otcovu nepřítomnost z něj během války vyrostl odvážný mladý muž s dobrým srdcem. Kolda se netají tím, jak moc je na svého syna pyšný. Spolu s Koldou přišel na nádraží partyzán Balous, který přijel za svým švagrem železničářem pomoci bojovat proti Němcům. Balous se vyzná v odboji i ve střelných zbraních. Jakožto bývalý živnostník se vyzná také v lidech, což se mu při spolupráci s lidmi na Severním hodí. Kolda i Balous jsou kladné postavy, které nejsou plasticky zobrazeny. Reprezentují odvahu občanů, kteří brání město a nádraží.

Jediným lékařem na Severním nádraží byl doktor Vincenc Vošahlík. Svoji práci prováděl velmi dobře, nerozhodily ho ani improvizované podmínky v úkrytu v nádražní budově. Operace a různá lékařská ošetření prováděl na obyčejném stole s pomocí třech zdravotních sester. Celou situaci zvládal především díky své povaze. Na venek se snažil působit neproniknutelně, dělal si ze všeho srandu, s pacienty jednal drsně. Snažil se však pomoci všem, i Němcům. Měl dobré srdce a na lidech mu velmi záleželo. Po ukončení války se rozhodl jet hned prvním vlakem do Terezína a pomoci nemocným lidem. Jedná se o typicky kladnou postavu doktora, který zachraňuje lidské životy. Jeho zobrazení je konstantní. Lze ho považovat za postavu plošnou, která nepřesahuje děj.

Branaldovi se i v tomto díle povedlo na dvou postavách odhalit rysy nacismus a jejich následky na německých vojácích. Lazaretní vlak vedl velitel Roderich, kterému šlo především o rychlé obsazení nádraží a následný útěk na západ. Jeho nemocní vojáci ho příliš nezajímali. Přestože již několikrát kapituloval, nikdy své slovo nedodržel. Šlo mu jen o

získání nadvlády nad Severním. V posledních dnech války si místo klidného dožití konce vybral zbytečné prolévání krve. Nebránil se střelení i do svých vlastních vojáků jen proto, že ti už bojovat nechtěli a vzdali se nepříteli. Během války ztratil své morální zásady, jde mu už jen o nadvládu. Poručík Möbus většinu času v lazaretním vlaku přemýšlí nad svým zraněním, které mu z velké části ovlivnilo také psychické zdraví. Myslí na svoji ženu a na to, jaký bude jeho život po válce. Na rozdíl od svého velitele už nechce bojovat. Je znechucen ze všech bojů a všudypřítomné smrti, vracejí se mu vzpomínky na bitvy, kde ztratil své přátele. Má stále větší strach z budoucnosti, nic takového už nechce nikdy zažít. „*Všichni jsou mrtví. Já jsem živ.*“<sup>69</sup> Nakonec utekl z lazaretního vlaku k železničářům, kterým řekl vše o Roderichově plánu. Během závěrečné hromadné vraždy se schovával ve skladu. Uvědomil si, že lidská touha po moci jen tak po válce neskončí a „*začne to znovu, lidská lačnost je věčné.*“<sup>70</sup> Při představě, že se zničení vojáci vrátí ke svým zničeným manželkám do zničených měst, se mu již nechtělo žít a zastřelil se. Mechanismus války ho zničil, uvědomoval si následky, se kterými se lidé budou po válce muset vypořádat. Obě postavy jsou sice záporné, avšak u poručíka Möbuse vidíme jistý příklon k dobru. Nejspíš je to tím, že známe jeho psychické stavy a myšlenky, soucítíme s ním. Jeho postava se na rozdíl od Rodericha vyvíjí.

V tomto díle je protiklad kolektivních postav znatelnější než v prvním díle. Zde nepřítel představují vojáci z lazaretního vlaku. Přítelem se stává každý, kdo chce bojovat proti Němcům.

V porovnání s Hrabalovou novelou se Branald v tomto díle více zaměřil na charakterizování Němců. Mnoho událostí na Severním je popsáno i z pohledu německých vojáků, u některých známe i jejich myšlenky. Jsou zobrazeni reálně a stejně tak i Češi na druhé straně barikády.

---

<sup>69</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 454.

<sup>70</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 508.

## 6.3 Vypravěč

### Ostře sledované vlaky

Příběh je zprostředkováván postavou Miloše Hrmy. Jedná se tedy o homodiegetického vypravěče, protože je součástí příběhu a také v něm aktivně vystupuje. A protože je Miloš hlavní postavou, lze vypravěče označit přímo za autodiegetického vypravěče. Dle roviny vyprávění je Miloš postavou, která vypráví, co se okolo něho děje. Jedná se tedy o intradiegetického vypravěče. Miloš se často uchyluje k vnitřnímu monologu či k asociativním výpovědím, které se označují za proud vědomí.

Z pohledu fokalizace můžeme určit, že se jedná o interní fokalizaci, která je fixně zprostředkovávána jednou postavou, v tomto případě Milošem. Vypravěč se často vrací do minulosti, retrospektivně popisuje události, které již zažil.

### Severní nádraží

V obou románech Branald zvolil skrytého vypravěče, avšak na začátku kapitol dává prostor vypravěči odkrytému, jedná se o postavu přednosty Babánka. Ten na začátku každé kapitoly uvádí děj pomocí svého vnitřního monologu, často hodnotí ostatní postavy a přemýšlí nad událostmi na Severním nádraží. Protože je součástí příběhu, jedná se o vypravěče homodiegetického. Ostatní části textu jsou vypravovány heterodiegetickým vypravěčem. Známe zprostředkovaně pocity některých dalších postav, tudíž lze považovat vypravěče za vševědoucího.

Chronologické vyprávění je zde dodržováno především pro Branaldovu kronikářskou důslednost zaznamenávat události dle jejich logické posloupnosti. Aby dokázal zachytit několik let do jednoho románu, volí autor sumarizaci událostí, která shrnuje několik událostí do jednoho odstavce.

### Lazaretní vlak

Branald svůj styl psaní nezměnil ani ve druhém díle. Ponechal stejný způsob, jakým je příběh vyprávěn. Na začátku každé kapitoly je vypravěč homodiegetický, přednosta

Babánek tak jako v prvním díle uvádí děj kapitoly. Ve zbylém textu se nachází vypravěč heterodiegetický.

Rozdíl mezi Hrabalovým vypravěčem a Branaldovým je zjevný. Vypravěč v novele subjektivně zprostředkovává děj, není natolik spolehlivý jako vypravěč v Branaldových románech.

## 6.4 Motivy

Pro analýzu jsou vybrány motivy nádraží, hrdinství, smrt, nepřítel a láska. K analýze by se daly vybrat i jiné motivy, avšak tyto nejlépe vystihují charakter zvoleného tématu. Jsou důležité k porozumění a pro následné porovnání děl a vyhodnocení kladené otázky.

### 6.4.1 Nádraží

#### Ostře sledované vlaky

Hrabal ve své novele využívá nádraží jako pouhou kulisu, která doprovází protagonistovy životní cesty. Stejně jako u románů Branalda se i v tomto díle práce u železnic ponechává v rodině. Mladý Miloš Hrma se stejně jako před lety jeho otec rozhodl pracovat u drah. V novele však jeho rozhodnutí není ovlivněno jeho otcem, který by synovi předal lásku k železnici. Zaměstnanci nádraží nevnímají tolik svoji práci jako životní poslání, jako něco, pro co by byli ochotni žít i zemřít. Je to pro ně jen zaměstnání, díky kterému se např. mohou dostat do vyšších pozic, jak tomu doufá pan přednosta, který chce být „*jmenován inspektorem státních drah*“,<sup>71</sup> nebo mít časný důchod jako Milošův otec, který „*byl od svých osmačtyřiceti let v penzi. Byl strojvedoucí a na stroji byl od dvaceti let a tak měl vysloužená tuplovaná léta.*“<sup>72</sup> Nepovažují zrovna jejich stanici za tu nejlepší, mohli by pracovat na jakékoliv jiné a nevadilo by jim to. Nemají k ní takový vztah, jako tomu mají železničáři v *Severním nádraží*.

---

<sup>71</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 14.

<sup>72</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 6.

Malé nádraží není centrem bojů ani centrem hrdinských odbojářů, kteří by sami organizovali protinacistické boje. Přítomnost války je znatelná jen skrze projíždějící vlaky, kterých je v těchto letech mnoho. Časté jsou nákladní vlaky či ostře sledované transporty, které jsou posílány do války, anebo se již z války vrací. „*Pak projely dva ostře sledované vojenské transporty, samé tanky, samí Tygři, každý vlak s velitelem na lokomotivě, už asi jako následek práce partyzánů u Jihlavy.*“<sup>73</sup>

S následky krutosti bojů se Miloš setkává, když dává „*znamení průjezdu lazaretnímu vlaku, který přijížděl z fronty, rychlíková souprava proměněná v nemocnici.*“<sup>74</sup> Všimá si zubožených vojáků, kteří se vrací z fronty. „*Jako by ta bolest tam na frontě, ta bolest, kterou udělali jiným a kterou ti jiní zase udělali jim, jako by ta bolest z nich udělala jináči lidi, tihle Němci byli sympatičtější než ti, kteří jeli opačným směrem.*“<sup>75</sup> Miloš nikdy válku a její utrpení nezažil na vlastní kůži, poznává ji prostřednictvím nádraží.

Nádraží a s nimi spojené železnice jsou propojeny v celém Protektorátu. Je přirozené, že si zaměstnanci železnic předávají důvěrné informace během služby. „*Slyšeli jste to? V noci na dnešek partyzáni vyhodili ostře sledovanéj transport u Jihlavy tak šikovně, že spadl celej do propasti a druhou náloží ještě na ten vlak shodili most.*“<sup>76</sup> Je to známka důvěry ve své kolegy železničáře i přesto, že nepracují na stejném nádraží. Dalším symbolem hrdinských bojů partyzánů je rozstřílený vlak, který stojí na stanici na páté koleji. „*Takhle vždycky zřídili partyzáni německé transporty těsně za frontou, ani jeden osobní vagon neměl zasklené okénko, každý byl prošpikován střelami.*“<sup>77</sup> Kolem zničeného vlaku projíždějí ostře sledované vlaky s německými vojáky, kteří zlostně či vyděšeně koukají na tu zkázu. Jsou si vědomi přerůstající převahy partyzánů, mají strach ze stejného osudu, který potkal vojáky v rozstříleném vlaku.

Nádraží se pro Miloše nestává jen pracovištěm, nachází zde mladickou lásku. Máša pracuje také na železnici. Nejen lásku, ale hlavně zde pocítí nově nalezené mužství s partyzánkou. Nádraží se v jeho osobním životě stává nejdůležitějším právě z tohoto

---

<sup>73</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 40.

<sup>74</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 47.

<sup>75</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 47.

<sup>76</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 39.

<sup>77</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 33.

důvodu. „*Já jsem mužskej, já jsem mužskej zrovna tak jako vy, pane výpravčí, mužskej jsem, a to je krásný, všechno už ze mne spadlo.*“<sup>78</sup> Dosáhne tím většího sebevědomí a je odhodlaný provést partyzánskou akci.

Dále je třeba zmínit absenci německých úředníků na tomto malém nádraží. Nikdo z Němců je dennodenně nekontroluje, nemají plnou kontrolu nad místními pracovníky železnic. Když už je někdo přijede zkontrolovat, nejedná se však o Němce, nýbrž o rozeného Čecha, který kolaboroval k nacistům. Disciplinární řízení se ani nejedná kvůli sabotáži. Nýbrž kvůli razítkům, která výpravčí Hubička obtiskl „*kolem zadnice Zdenky Svaté, telegrafistky.*“<sup>79</sup> Absurdnost situace vypovídá o přehnané činnosti a snaživosti úředníků, jen aby měli co na práci a nějakým způsobem prospěli Říši.

Rozdílnost v zobrazení nádraží mezi Hrabalovou novelou a romány je především v jejich situovanosti. Hrabalovo menší nádraží je otevřené světu, projíždějí jím důležité transporty. Naopak Severní nádraží je situováno v centru hlavního města, představuje uzavřený svět.

### **Severní nádraží**

Nádraží v románu *Severní nádraží* představuje nejdůležitější pilíř příběhu. Vše důležité v ději se odehrává na nádraží. Světové události se přímo odrážejí na chodu Severního. Z románu můžeme mít pocit, jako by nádraží žilo vlastním životem, téměř jako samostatná postava. Nádraží se během války stává centrem dění. Již na podzim roku 1938 je ovlivněno velkými dějinami, kdy na Severní nádraží přijíždějí lidé z pohraničí. „*Přicházejí, včera jako dnes, dnes jako před týdnem, vláčejí špinavé rance peřin, krabice od margarínu, přeplněné obsahem narychlo překlopených zásuvek, a staré kufry, jejichž rozbité zámky udrží lehce tíhu toho, co zbylo.*“<sup>80</sup> Během pár hodin ztratili tito lidé domov a snaží se ho nalézt v novém městě. Nádraží je sice velké, ale ne dostatečně. Není schopné pojmout tak velký počet cestujících.

---

<sup>78</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 67.

<sup>79</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 44.

<sup>80</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 17.



Chod Severního je ovlivněn i vlaky, kteří míří s lidmi do koncentračních táborů. Železničáři jsou svědky nelidského zacházení. „*Jirka vidí zřetelně plechové cedníky pod okrajem střech vozů. Propouští jen tolik vzduchu, aby se ti uvnitř nezadusili. Ví dobře, že v celách stojí deset i dvanáct mužů; v každé deset, v celém vlaku na tisíc. Když některý z nich zemře, pak ti, co zůstali, přitisknou se k sobě blíž, mrtvý se sesune k zemi a čeká s nimi.*“<sup>81</sup> Nádraží zažívá většinu z hrůz, které válka nabízí. Ke konci války si Severní projde i bombardováním. „*První rána upozorní podzemí, při druhé lidé zblednou, třetí je přibije k zemi.*“<sup>82</sup>

Severní nádraží je jedno z největších na území Protektorátu. Nacisti si ho velmi střeží, tudíž do vysokých pozic nasadili německé vojáky a úředníky. Ti mají pod kontrolou velké množství železničářů, kteří na Severním pracují. Vymáhání rozkazů usnadňuje jejich neoblomné vyhrožování smrtí. „*Upozornil mě, že nehodlá zasahovat do záležitostí čistě dopravních, avšak nerespektování jeho rozkazů byl by nucen, ač nerad, paralyzovat způsobem odpovídajícím toho času platným vojenským nařízením, to jest střelbou z lehkých zbraní, a pakliže by e to jevílo nedostatečným, ze zbraní těžkých.*“<sup>83</sup> Němcům nebylo snadné vzdorovat, ale českým železničářům se to docela dařilo.

Většina železničářů či jiných pracovníků na Severním nádraží považovalo za čest, že mohou pracovat právě na tomto nádraží. „*Sloužit na Severním je velká čest, (...), Severní není ledajaký nádraží.*“<sup>84</sup> Mnoho z nich žije jen pro Severní. Ale aby mohli žít, musejí i kus nádraží a železnic obětovat. Jejich láska přerůstá k něčemu většímu. Na Severním vzniká organizace odbojářů, která je odhodlaná sabotovat nacisty, případně i ničit vlaky a železnice, pokud to bude nutné. Výhodou je jejich dokonalá znalost terénu. Přednostu Babánkovi se tento styl odboje zpočátku nelíbí. „*Komu rozkazovat, když horda divochů vtrhne do kolejiště a ničí, loupí a boří, když svět se řídí do záhuby a zlomí se rameno jeřábu u moučného*

---

<sup>81</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 180.

<sup>82</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 257.

<sup>83</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 29.

<sup>84</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 22.

skladiště, když během dne stane se na Severním tolik událostí, co dříve za celý rok.“<sup>85</sup> Nepodařilo by se jim nic zorganizovat, pokud by i před válkou nebyli skvěle sebraní. Jejich vzájemná důvěra a odhodlanost zachránit Severní i své kolegy nesla ovoce v partyzánských akcích. „*Měli jsme k dispozici jen polovinu vozů než jindy a z toho jich ještě mnoho musilo být během kampaně odstaveno.*“<sup>86</sup> Pro některé nebylo lehké vidět ničit majetek železnic, ale věděli, že je to pro vyšší dobro.

Často bylo zmiňováno i Jižní nádraží, které se nacházelo ve stejném městě jako Severní. Zaměstnanci se mezi sebou znali a během odboje navzájem spolupracovali. Častá byla i jejich vzájemná konkurence, kdy železničáři Severního nechtěli být v ničem pozadu za Jižním nádražím.

Nádraží v tomto románu hraje významnější roli než v novele Ostře sledované vlaky. Je zde součástí velkých dějin, odehrávají se v něm významné události, které korespondují s děním v Evropě.

### **Lazaretní vlak**

Nádraží se v tomto románu mění téměř v bitevní pole. Děj příběhu se odehrává během květnového povstání, téměř vítězná atmosféra se nevyhnula ani Severnímu nádraží. Nejprve si ale svoji svobodu museli železničáři vybojovat. Jejich situaci neulehčoval lazaretní vlak, který stál už několik týdnů na nádraží. „*V osmnácti lazaretních vozech, sehnanych dohromady ze všech koutů Evropy, (...), čeká už třetí týden čtyři sta mužů a tři důstojníci.*“<sup>87</sup> Ženevská konvence měla zaručit, že vojáci v lazaretním vlaku nenapadnou železničáře. Němci se však nechtějí jen tak vzdát. Mají pocit, že stále mohou zvítězit, či alespoň porazit Severní a utéct na západ do náruče Američanů. „*Němci jsou zkušení bojovníci. Budou nás chtít dostat už z vojácké prestiže.*“<sup>88</sup>

---

<sup>85</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 122.

<sup>86</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 89.

<sup>87</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 289.

<sup>88</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 444.

Severní se stává velmi důležitým během květnového povstání. „*Na Severním záleží nejvíc ze všech nádraží města.*“<sup>89</sup> Jedině ze Severního se mohli Němci pokusit utéct pomocí železniční dopravy. Všude jinde již byli barikády, přes které nebylo možné se dostat.

„*Severní je součástí obrany města.*“<sup>90</sup> Stává se součástí většího celku, již se nejedná o samostatnou jednotku. Železničáři pomáhají bojovat v ulicích kolem nádraží a naopak civilisté pomáhají bránit nádraží. Boje ale začínají být velmi kruté a destrukce nádraží je stále větší a větší. „*Bojím se o Severní, o zítřek, o volné cesty.*“<sup>91</sup>

Severní se během těchto dní plní lidmi, kteří mají strach o svůj život. „*Už v sobotu odpoledne byl protiletický kryt nádraží přeplněn ženami, dětmi a starci, kteří se sem ukryli před střelbou.*“<sup>92</sup> To nejhorší ale mělo teprve přijít. Na nádraží se rozšířil požár, který „*postupuje velmi rychle. Každou chvíli může zasáhnout muniční vlak.*“<sup>93</sup> Museli zasáhnout železničáři, kteří byli v tu dobu zajatci nacistů, a uhasit ho.

Hned v prvních minutách svobody železničáři přemýšlejí, jakým způsobem dají nádraží opět do pořádku. „*Voláme posádku Severního nádraží! Voláme všechny schopné muže a ženy k práci. Revoluční výbor sestavil pracovní plán a určil předáky pracovních čet a jejich úkoly. Budeme pracovat na dvě směny.*“<sup>94</sup> Cílem se stalo co nejrychlejší uzpůsobení železnice k vlakové dopravě. Kdyby nebylo tolika lidí, kterým na Severním záleží, nestihli by spustit dopravu včas. „*Parta držela Severní, parta umírala a parta postaví první vlak.*“<sup>95</sup> Železničáři měli vizi a tu také splnili. Severní se zase pomalu vrací zpátky do normálu, jak tomu bylo před válkou.

---

<sup>89</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 303.

<sup>90</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 397.

<sup>91</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 415.

<sup>92</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 369.

<sup>93</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 487.

<sup>94</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 522.

<sup>95</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 550

Severní nádraží se stává pro své pracovníky rodinou. Mají z něho respekt, ale zároveň k němu pociťují nesmírnou lásku. „*Mně připadalo vždycky Severní jako můj táta. (...) Stará se, a když něco zvorám, napráská.*“<sup>96</sup> V tomto pociťujeme rozdíl mezi Severním nádražím a nádražím v Ostře sledovaných vlacích. Severní nádraží je komunita lidí, kteří se o sebe navzájem starají, znají dokonale každý kout svého pracoviště. Zároveň je nádraží v centru válečného dění. Dopady velkých dějin na Severní jsou znatelné v obou románech.

## 6.4.2 Hrdinství

### Ostře sledované vlaky

Hrdinství v Hrabalově novele nepředstavuje afektované činy. Protagonista Miloš nestojí o věčnou slávu. Do svého „hrdinství“ je vtažen vnějšími okolnostmi. Svoji hrdinskost poprvé projevil, když se nechal odvést nacisty do ostře sledovaného transportu místo výpravčího Hubičky. Nepociťoval strach z toho, že na něj dva esesáci míří zbraněmi. Strachoval se kvůli tomu, že se jednalo o krásné mladé muže, „*já jsem měl vždycky hrůzu z krásných lidí, nedovedl jsem s krásnými lidmi nikdy pořádně pohovořit.*“<sup>97</sup> V tu chvíli ani nemyslel na nebezpečí, které mu hrozí. Myšlenkami se vracel ke svému pokusu o sebevraždu. Když se vrátil do své železniční stanice, přednosta ho s velkou úlevou vítal. „*Miloši, co jsem se vám naříkal? Abyste si dali pozor.*“<sup>98</sup> Váhu svého činu nepocítil ani tehdy, když mu výpravčí Hubička děkoval. „*To tam, na tý esesácký mašině, to ti nikdy nezapomenu. Vzal jsi to za mě.*“<sup>99</sup>

Vrcholem příběhu se stává odbojářská akce, jejímž iniciátorem byl výpravčí Hubička. „*Miloši, zejtra máme noční, zase spolu... naši stanici projede nákladní vlak složený z osmadvaceti vagonů střeliva, vezou to v otevřených vagoněch, bude projíždět naši stanici ve dvě hodiny po půlnoci. A mezi naší stanici a sousední nejsou kopce a žádné stavení... ten celej vlak by mohl vyletět na útraty vesmíru...*“<sup>100</sup> Miloš se nad tím nijak

---

<sup>96</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 406.

<sup>97</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 26.

<sup>98</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 35.

<sup>99</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 40.

<sup>100</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 50.

nepozastavuje, ani nepřemýšlí nad následky, které mohou nastat. Starosti si naopak pár hodin před akcí začne dělat výpravčí Hubička. „*Pan výpravčí Hubička chodil sem a tam, naplněný starostí o ten jím ostře sledovaný vlak, který měl do půlnoci přivést osmadvacet vagonů střeliva.*“<sup>101</sup> Plný nervozity očekával důležitý balíček potřebný k vykonání akce.

Miloš v těchto chvílích přemýšlí především o svém mužství. Jeho myšlenky se točí hlavně kolem vlastního problému a přemítá, jak tento nedostatek vyřešit. Paradoxně mu s tím pomůže příchozí partyzánka, která dovezla do stanice potřebný balíček.

Pan výpravčí Hubička mezitím připravil plán, jak celou sabotáž provedou. „*Miloši, nejlepší bude stát na peronu a hodit to na prostřední vagon. Hodíme tomu vlaku na stůj a v poslední chvíli mu dáme na zelenou... zpomalíme si ho.*“<sup>102</sup> Miloš se s nově narůstající sebedůvěrou nabídne, že nebezpečnou partyzánskou akci provede on sám. Byl pyšný na to, že se z něj stal „mužskej“ a spolu s tím odpadly veškeré jeho strachy. „*Za dvacet minut přijede můj vlak naložený střelivem a já budu mít možnost vykonat velkou věc, protože už nejsem zvadlé lilium.*“<sup>103</sup> Chce dokázat hlavně sám sobě, že je schopný splnit takto nebezpečný úkol. Nesouvisí to s touhou zasáhnout do běhu války.

Úkol splnil, vhodil bombu do správného vagonu, avšak v ten moment byl spatřen německým vojákem, který jel v následujícím vagonu. „*Vystřelil jsem a současně vystřelil i kdosi z té budky a na zem padla baterka a svítila v štěrkovém loži a z budky vlaku kdosi padl k ní a skulil se do příkopu.*“<sup>104</sup> Miloš spadl k vojákovi do příkopu. Začal přemýšlet nad svým náhlým umíráním. „*A tak mi přišlo a došlo, že jsem byl určen pro jináči smrt, než o kterou jsem se pokusil tam v Bystřici u Benešova, akorát mne mrzelo, že jsem postřelil do břicha toho Němce.*“<sup>105</sup> Cítí k vojákovi lítost. Ani úspěšně vyhozený vlak do oblak nepřiměl Miloše radovat se ze své oběti. Myslel převážně na umírajícího Němce. „*Taky to byl člověk jako já nebo pan výpravčí Hubička, taky neměl žádné vyznamenání, žádnou hodnost, a přece jsme jeden druhého postřelili a jeden druhého přivedli ke smrti.*“<sup>106</sup>

---

<sup>101</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 57.

<sup>102</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 66.

<sup>103</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 68.

<sup>104</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 73.

<sup>105</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 75.

<sup>106</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 78.

Místo hrdinského zakončení děje Hrabal poskytl tragický osud mladíka, který byl nedobrovolně vtažen do válečných událostí. Jeho smrt přišla hned poté, co překonal své trauma, kvůli kterému si před několika měsíci pokusil vzít život. Hrabal přímo deheroizuje odvážný čin tím, že za jeho konatele zvolí citlivého mladého muže, který během války řeší spíše osobní život a své vlastní problémy, než aby se politicky angažoval. Během umírání si uvědomil, že jsou si s Němcem rovni a že mu je líto vzájemné vraždy. Každý z nich má někoho, komu na něm doma záleží a kdo opláče jeho smrt. Je zde poukázáno na lidskost a utrpení.

### Severní nádraží

Branald se ve svém románu snaží zaznamenat hrdinství jedinců skrze statečné, avšak neokázalé boje. Protifašistický odboj započal akcemi jednotlivců, až postupně se zrodila „organizovaná síť železničářského odboje.“<sup>107</sup>

Železničáři během války provádí na nádraží různé drobné sabotáže zahrnující ničení materiálu, nepřítomnost v práci či neuposlechnutí rozkazu. „*Vaši zaměstnanci odmítli provést zkoušku brzd. To je sabotáž.*“<sup>108</sup> Někteří, mezi které patří i pan přednosta Babánek, jsou však velmi opatrní, bojí se o život svůj i svých kolegů. „*Nerad bych, aby kdokoliv ze Severního nádraží musil pykat za svou vlastní nerozvážnost.*“<sup>109</sup>

Postupně se malé sabotáže promění v organizovaný odboj. „*Němec nás už zorganizoval, jakživ jsme netáhli tak pěkně pohromadě.*“<sup>110</sup> Pouhá přítomnost společného nepřítele stačí k rozpoutání myšlenek o hrdinských činech. Touha po svobodném životě, ke kterému mohou dospět skrze velké činy, imponuje většinu mužů na nádraží. Neovlivní je ani to, že musejí zasahovat do chodu svého milovaného nádraží a ničit majetek železniční

---

<sup>107</sup> HAMAN, Aleš. *Adolf Branald*. Praha: Československý spisovatel, 1963. s. 23.

<sup>108</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 74.

<sup>109</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 62.

<sup>110</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 94.

správy. O „*tajném spolku železničářů*“<sup>111</sup> se přednosta dozvídá od Roberta. Uvědomí si, že svým kolegům chce pomoci, i když plně nesouhlasí s jejich ochotou ničit Severní. Tajný spolek neprovádí jen akce na nádraží, posílají odbojáře i do jiných částí země, aby dovezli potřebný balíček pro vykonání partyzánské akce. „*Potřebujeme někoho, kdo by občas zajel na Moravu. Nejlip v železničářském mundúru, to je spolehlivý. Ráno tam a večer zpátky, za den se to dá udělat. Vezmeš s sebou dvě malé bedničky. Moc na tom záleží.*“<sup>112</sup>

Železničáři také odvážně pomáhají uprchlíkům utéct z města. Nenápadně je během noci schovají do vagonů a během služby je odvezou někam, kde je větší bezpečí. „*Během pátrání v případech Král a Venta bylo zjištěno, že osazenstvo Severního nádraží poskytuje pomoc uprchlíkům.*“<sup>113</sup> Pomoci tajného spolku se dostává i rodinám, kteří během války ztratili otce, který na příkaz nacistů musel odjet pracovat do Německa nebo byl přímo zabit nacisty. Rodiny získávají od odborářů peníze, aby zvládly přežít i bez otcova příjmu. „*Existuje fond, z něhož jsou podporovány rodiny zajištěných, zemřelých a nezvěstných železničářů.*“<sup>114</sup>

Branald v díle zaznamenává odvahu i ostatních obyvatel města. Během dvacátého osmého října na začátku války lidé chtěli dát najevo, že jsou hrdými Čechy. Připnuli si na své oděvy červenomodré stužky. Mnoho jich šlo do ulic i přes značné nebezpečí, že je zatknou gestapo. „*Byla nás plná ulice, holka nás vedla, my za ní, a sundávali jsme německý tabulky.*“<sup>115</sup> Vyprávění svého synovce Mikulda těžko snáší, raději by byl, aby se Standa nepletl do politiky. Patří také k těm opatrnějším.

V díle jsou reprezentovány takové podoby hrdinství, které můžeme popsat jako uvěřitelné, reálné. Nejedná se o okázalé hrdinské činy, pouze o čisté hrdinství utlačovaných občanů, kteří touží po svobodě. Branald nám ukázal i jejich stinné stránky: strach, zbabělost

---

<sup>111</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 123.

<sup>112</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 169.

<sup>113</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 184.

<sup>114</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 185.

<sup>115</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 59.

či prvotní neochotu účastnit se odboje. Postupně si však každý uvědomil, že mají stejné cíle, porazit nacisty a žít svobodně. V porovnání s Ostře sledovanými vlaky je zde hrdinství popsáno jako něco automatického, lidé jako by měli chtít odporovat Němcům. Každý věděl, jak jeho snaha může skončit. Byli si vědomi nebezpečí. Naopak Miloš se v novele do partyzánského činu zapletl spíše omylem.

### Lazaretní vlak

Tento díl je zaměřen převážně na boje a hrdinské činy jejich účastníků. Květnová revoluce se stává dovršením všech předešlých odbojářských snah, při které bojují nejen profesionální vojáci, ale také mnoho civilistů. „*Revoluce, to zas máš, přednosto, trochu recht, není jenom hrr do toho. To je následek něčeho, co uzrávalo moc dlouho.*“<sup>116</sup> Lidé bojovali na ulicích, stavěli barikády. Byli tak natěšení na odplatu, že si neuvědomovali možné nebezpečí, které jim hrozilo. Stávali se z nich téměř fanatici.

Železničáři byli odhodlaní bojovat proti německým vojákům z lazaretního vlaku. „*Vydržíme do posledního muže a náboje.*“<sup>117</sup> Mnozí z nich nehleděli na nebezpečí a rozhodli se pro nepromyšlené napadení lazaretního vlaku. „*Šli bychom čtyři, Mráz, já a ty dva mladý. Lízne jenom poslední vozy, na zkoušku, žádný riziko, a teprve kdyby se to povedlo, troufnem si na ostatní.*“<sup>118</sup> Jejich nepromyšlený útok nedopadl dle jejich představ, protože přišli o jednoho muže.

Hrdinství nemusí představovat jen neohroženou touhu bojovat. Patří k tomu i odvaha doktora a jeho zdravotních sester. Jedna sestra vešla do rozpoutaného uličního boje s bílou vlajkou. „*Nese ji žena, nejmenší a nejslabší z těch, které Severní vysílá do ulice.*“<sup>119</sup> Její odvahu popohání touha zachraňovat lidské životy. Mnoha vojáků ji za to obdivuje, za její neohroženost vstoupit přímo do bitevního pole.

---

<sup>116</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 321.

<sup>117</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 412.

<sup>118</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 317.

<sup>119</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 331.



Odvaha nemusí být vždy spojená s hrdinstvím. Někteří jedinci mají velký strach z bojů, nechtějí ubližovat či dokonce zabíjet. Jedním z nich je dopravní inspektor Fíc. „*Já vím, že jsem zbabělec. (...) zkrátka všechno, co souvisí se zabíjením, je mi velmi proti mysli.*“<sup>120</sup> Ale i on se chce zapojit do obrany nádraží. Po boku Balouse hlídal celnici, aby ji neobsadili Němci. Balous však na krátkou dobu odešel zkontrolovat ostatní železničáře a nechal Fíce samotného. Toho využili Němci. Pronikli do celnice a pomalu postupovali blíže k místnosti, kde se nacházel inspektor. Ten si již s větší dávkou odhodlanosti vzpomněl, jak se používá granát. „*Poslechl Balouse o vteřinu dříve, než Kurt Scheurmann mohl stisknout spoušť automatu.*“<sup>121</sup> Inspektor Líc sice svůj boj nepřežil, ale v posledních chvílích svého života se dokázal postavit svému strachu a bojovat za svobodné nádraží.

Branaldovy postavy nejsou prototypem ideálních hrdinů. Vyreslil je ve svém románu uvěřitelně a velice lidsky. „*Branald si hlídal gesta, aby nepřerostla lidi a nezakryla je.*“<sup>122</sup> Popsal detailně odhodlanost nebojácných hrdinů, ale zároveň nám ukázal různé charaktery jedinců. Všichni nemohou být jen stateční a plní nenávisti vůči nacistům. Každý člověk je jiný. Někdo volí radši bezpečnější a humanističtější cestu.

V porovnání s novelou *Ostře sledované vlaky* je v románech přítomna výraznější ochota železničářů aktivně vykonávat partyzánské akce, pomáhat Čechům v životní nouzi či vykonávat drobné sabotáže, kterými alespoň na malý okamžik znepríjemní Němcům jejich nadvládu nad Severním nádražím.

### 6.4.3 Smrt

#### Ostře sledované vlaky

Motiv smrti je v novele *Ostře sledované vlaky* Bohumila Hrabala výraznější než v jiných jeho dílech. Hrabal se v této próze neomezuje na jedno zobrazení smrti. Při hlubší

---

<sup>120</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 391.

<sup>121</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 449.

<sup>122</sup> SUCHOMEL, Milan. *Ironický idylík Adolf Branald*. In BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 569.

analýze zjišťujeme, že smrt je pouhým nástrojem pro vyjádření hlubších myšlenek díla. To, jakým způsobem je smrt v díle zobrazována, můžeme rozdělit do vícero kategorií. První kategorií je smrt lidská, kterou můžeme rozdělit na smrt nechtěnou a v jejím protikladu se nachází smrt chtěná, dobrovolná. Jako druhou kategorii můžeme charakterizovat smrt zvířat a jejich utrpení.

S první zmínkou o smrti se setkáváme hned na prvních stranách novely, kdy protagonista Miloš Hrma vypráví o své rodině, konkrétně o svém otci, pradědečkovi a dědečkovi. Milošův dědeček Vilém byl hypnotizérem v cirkuse. Při obsazení Československa německou armádou v březnu 1938 se rozhodl jakožto hypnotizér zastavit blížící se tanky. Postavil se před ně a doufal v sílu svých myšlenek, která by vojáky přesvědčila otočit se a odjet z našeho území. Když už spatřil naději v prvním zastaveném tanku, „*tank se rozjel, ale děda neuhnul a tank jej přejel, uskrípl mu hlavu.*“<sup>123</sup> Jeho smrt byla zbytečná, téměř bezvýznamná, avšak pro samotného dědečka měla velký význam, přinesl oběť pro společnost. V této smrti můžeme vidět předurčenost Milošova osudu. Jeho smrt téměř na konci války uzavírá rodinnou tragédii.

Do kategorie chtěné smrti řadíme Milošův pokus o sebevraždu. Z myšlenkového pochodu samotného protagonisty se dozvídáme, jakým způsobem tento čin vykonal. „*Před třemi měsíci jsem si přerízl ruce v zápěstí, a jako bych k tomu neměl důvod.*“<sup>124</sup> Vypravěč nám neulehčuje pochopení jeho činu. O tom, kde se to stalo, jakým způsobem a proč, se dozvídáme až v průběhu děje. Milošovo vzpomínání na vlastní sebevraždu je asociováno prožívaným nebezpečím smrti či samotnou blízkostí smrti v jeho reálném prožívání. První událostí je jízda v lokomotivě, kde mu dva vojáci „*každý z jedné strany nasadili ústí té automatické zbraně na lalok plic.*“<sup>125</sup> Druhá asociace nastala, když po výstupu z vlaku došel k mrtvým koním, kteří leželi v příkopu vedle železnice poté, co „*je v noci vyhodili Němci z vagonu.*“<sup>126</sup> Leželi s vytřeštěnými očima, které představovaly Milošovy pocity hrůzy a strachu. Svoji sebevraždu si Miloš naaranžoval v jednom hotýlku. Popisuje, jakým způsobem to provedl. „*A potom jsem nastavil zápěstí a prořízl si pravou rukou zápěstí*

---

<sup>123</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 9.

<sup>124</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 10.

<sup>125</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 24.

<sup>126</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 26.

levačky... a pak jsem vší silou udeřil zápěstím pravačky na tu obrácenou čepel zatemovanou do štokrlete.“<sup>127</sup> Jeho pokus o sebevraždu byl následkem traumatu z nepovedeného sexuálního zážitku s Mášou.

Nejdůležitější smrtí v novele je smrt Miloše Hrmy. Převzal na sebe úkol zlikvidovat vojenský transport, během této sabotážní akce však dojde k přestřelce. „Vystřelil jsem a současně vystřelil i kdosi z té budky (...) a z budky vlaku kdosi padl k ní a skulil se do příkopu.“<sup>128</sup> Nedlouho po vojákovi spadl Miloš také k němu do příkopu. „Nastavil jsem před ústa dlaň, a když jsem odkašlal, vyplivoval jsem krev. Ten německý voják mi prostřelil plíce a já jemu zase břicho.“<sup>129</sup> Cílem protagonisty nebylo obětovat svůj život v boji proti nacistům, ale zároveň „prahne po čemsi významuplném, čehož se mu nedostává v běžném životě.“<sup>130</sup> Srovnává svoji smrt se svým pokusem o sebevraždu, „a tak mi přišlo a došlo, že jsem byl určen pro jináčí smrt, než o kterou jsem se pokusil tam v Bystřici u Benešova, akorát mne mrzelo, že jsem postřelil do břicha toho Němce.“<sup>131</sup> Miloš svoji smrt nevnímá nijak hrdinsky, spíše ji vnímá jako svůj osud. Dokonce má soucit s umírajícím vojákem. Tím, že Miloš vypráví o smrti svého protivníka, Hrabal dosáhl humanizace smrti. Dosáhl toho tak, že plně deideologizuje smrt a soustředí se převážně na popisování detailů u umírajícího protivníka.

Hrabal se v díle častokrát zmiňuje také o zabíjení zvířat a o jejich utrpení, které je zaviněno lidskými činy. Některá zabíjení zvířat jsou společností tolerována, jako např. když paní předsedová zabíjí králíky a husy bez špetky soucitu. Jen někteří citlivý jedinci, jako je Miloš, považují tyto činy za kruté a nehumánní. Tuto skutečnost bereme jako konzistentní v lidském světě, tedy i během války. Je to něco, co si lidé předávají z generace na generaci. Méně humánní je zacházení se zvířaty, která jsou ve velkém počtu několik dnů uzavřena v malém vagónu. Miloš soucítí s těmito zvířaty, kterým lidé nedají ani několik dnů najíst a napít. „Ach, to jsem nikdy neměl rád! Ani když je vozili v letních parních dnech, bez vody,

---

<sup>127</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 30.

<sup>128</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 73.

<sup>129</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 74.

<sup>130</sup> VOLKOVÁ, Bronislava. *Smrt jako sémiotická událost: Mácha, Němcová, Neruda, Hrabal a Kundera*. In *Česká literatura, Ústav pro českou literaturu AV ČR*, 2006, s. 23.

<sup>131</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 75.

až z Maďarska, celý vlak prasat s otevřenými tlamami, tak otevřenými žízní, jak žízní umírající pták...“<sup>132</sup>

Symbolickou smrt představuje zabití norimberských bagdetek, které pan přednosta chová před válkou. Pečlivě se o ně staral, „ale když Němci tak surově přepadli a potom porazili Poláky, pan přednosta (...) nařídil staničnímu pomocníkovi, aby všechny ty norimberské bagdety zardousil.“<sup>133</sup> V následujících dnech si na stanici přivezl jiné holuby, tentokrát polské rysy. Pravděpodobně tím chtěl vyjádřit nesouhlas s napadením Polska ze strany Němců. I takovéto nevýznamné solidární činy mohou člověku dodat klid na duši.

Z analýzy můžeme vyvodit, že se Hrabal snažil smrt vyjádřit jako něco přirozeného. Jako něco, co je obecnou součástí lidského života a přírody.

### Severní nádraží

V *Severním nádraží* Adolfa Branalda je motiv smrti či strachu ze smrti všudypřítomný. Avšak není zde smrt zobrazena stejným způsobem, jakým tomu je u *Ostře sledovaných vlaků*. V tomto románu si můžeme všimnout prožívanou hrůzu z hrozby smrti. Není zde explicitně popsána. Každá smrt či blízkost smrti něčemu předchází nebo něco signalizuje.

Po oslavách 28. října, kdy lidé na ulicích hrdě nosili trikolóry, se zjistilo, že „*jakýsi student byl prostřelen a zemřel.*“<sup>134</sup> Tento čin rozpoutal ve společnosti lítost nad smrtí studenta, mnoho lidí se s ním přišlo rozloučit. To se však nelíbilo nacistům. „*Mnoho studentů bylo odvezeno z města a internováno.*“<sup>135</sup> Odvezeni byli ze Severního nádraží pod mnoha výhružkami smrti. V ten moment si přednosta Babánek uvědomil, že má pro nenávisť k nacistům pochopení, „*tenkrát jsem poprvé poznal, jak jsou krutí,*“<sup>136</sup> a že je nutné proti

---

<sup>132</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 39.

<sup>133</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 15.

<sup>134</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 61.

<sup>135</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 61.

<sup>136</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 63.

nim použit veškeré metody, tudíž i ničení železničního majetku. Tato událost rozpoutala ve společnosti chuť po odplatě, započala čirá nenávist k nacistům a k jejich absurdně krutým prostředkům k vymáhání poslušnosti.

Atentát na Heydricha roku 1942 rozpoutal mnoho nešťastných událostí. Jednou z nich byla smrt dívky na Severním nádraží. Kvůli atentátu se uzavřelo nádraží. „*Z nádraží nesmí ani kolo, každý zůstane na svém místě. Něco se musilo stát – něco velkého.*“<sup>137</sup> Kdyby byli nacisté aspoň trochu lidšší, nechali by projet sanitku na nádraží a dívka se mohla zachránit. Dívčina smrt je jednou z mnoha po atentátu na protektora. „*Ted' to teprve začne a krev poteče potokem, protože Hitler to takhle nenechá.*“<sup>138</sup> Je otázkou, zda smrt jednoho člověk, sice nepřítele, stála za následné množství mrtvých lidí.

V blízkosti smrti se ocitlo mnoho lidí, kteří byli nuceni pracovat během války několik let v Německu. Starý Salakvarda se vrátil domů k synovi téměř k nepoznání. Trauma z nucené několikaleté práce v koncentračním táboře se na něm fyzicky i psychicky podepsalo. „*Leží a mlčí. Je vyhublý – a potlučený.*“<sup>139</sup> V obdobné situaci se nachází i Standa. Ten navíc musel přežít bombardování Berlína a s minimem peněz a bez jídla se dostat domů. Cesta ho stála silný zápal plic. Kdyby neměl doma lidi, kteří se o něj pečlivě starali, nepřežil by. Mnoho jedinců se nacházelo v podobné situaci jako Salakvarda se Standou. Ochota jejich blízkých dokazuje, že blízká smrt se dá porazit, pokud má člověk tu správnou zdravotní péči a silnou vůli žít.

Důvodů pro zabití člověka může být mnoho. V závěru románu železničáři zorganizují vraždu sekretáře Prachty. Ten objeví jejich „*tajný sklad ukořistěných zásilek*“<sup>140</sup> a hodlá to nahlásit svým nadřízeným. Mnoho lidí by kvůli tomu bylo potrestáno, ne-li zabito. Železničáři se zabitím sekretáře pouze snažili zachránit sami sebe. Jindy zbabělý Macura se na požádání svého syna Roba rozhodne zachránit své kolegy železničáře. Navede Prachtu

---

<sup>137</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 135

<sup>138</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 136.

<sup>139</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 211.

<sup>140</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. 262

ke kolejím, kde ho srazí vlak. Všichni pracovníci se rozeběhnou „*ke kolejím, kde mezi dvěma rozvěšenými vozy leží rozdrcený Pracht*.“<sup>141</sup> Tento čin značí odhodlanost železničářů bránit své cíle za každou cenu. Válka je naučila nemít lítost s nepřítelem.

### **Lazaretní vlak**

Branaldův *Lazaretní vlak* je charakteristický pro své několikanásobné boje. Motiv smrti je zde více explicitně vyjádřen než v předešlém románu a novele. Smrt se zde nachází i v podobě nemoci. Z tyfu mají strach všichni, Němci i Češi. Mnoho významných postav zemře, jejich smrt není klidná, jsou zabiti v boji či během poprav v důsledku nemilosrdného zastřelení.

Již v prvním útoku na lazaretní vlak se smrtelně zraní vrchní Mráz. Jejich nepromyšlený útok na lazary skončil nejhůř jak mohl. „*Kdybychom bývali nechali lazaretní vlak na pokoji, mohl být Mráz naživu*.“<sup>142</sup> Železničáři si alespoň uvědomili, jak je důležité mít detailně promyšlený plán a zázemí s lékařským vybavením.

Někteří přeživší vojáci nacházející se v lazaretním vlaku chtějí kapitulovat. Pod záštitou bílého praporu se vydají vyjednávat s hlavními představiteli železnic. Sdělí jim jejich plán, jak s mnoha dalšími chtějí utéct z lazaretního vlaku. Ponesou nemocné na nosítkách pryč z vlaku za účelem dosažení profesionální péče doktorů. Při odchodu z lazaretního vlaku se však stane něco, co nikdo nepředpokládal. „*Roderichovi se podařilo překvapit Severní, neboť v první chvíli žádný z obránců nádraží nevěděl, po kom vlastně kulometčík střílí*.“<sup>143</sup> Němci začali střílet do vlastních vojáků, kteří byli na cestě ke kapitulaci. To dokazuje nelidskost nacistických vojáků. Vědí, že se blíží konec války, a i přesto začnou střílet do svých lidí. Jako by už neměli co ztratit. Není nic, z čeho by měli špatné svědomí.

---

<sup>141</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 267.

<sup>142</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 321.

<sup>143</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 401.

Na konci války zažívá *Severní* největší ztrátu. Němci z lazaretního vlaku získají převahu nad nádražím a z železničářů se stávají zajatci. Velitel Kaubisch vydal příkaz k jejich likvidaci. Ze seřazených zajatců si postupně vybírá muže, kteří jsou odváděni ke zdi a následně zastřeleni. Jejich kolegové a přátelé se s nimi loučili pohledem. „*Šedá výtopenká zed' byla v dohledu a ti, kteří neměli zrak zkalený nenávistí, spatřili už mrtvé.*“<sup>144</sup> Hromadnou smrt *Severní* ještě nezažilo. Němci byli natolik krutí, že začali popravovat v době, kdy věděli, že válku už nemohou vyhrát. Ani Rudá armáda blížící se do Prahy jim nezabránila v hromadném vraždění. Jejich zvrácené myšlení považovalo trest smrti za normální. Válka v nich zabila lidskost a soucit.

Branald na rozdíl od Hrabala využívá smrt jako důsledek velkých dějin, tedy války, která ovlivňuje dění na Severním nádraží. Nezobrazuje ji jako samozřejmou součást lidské existence.

#### 6.4.4 Nepřítel

##### Ostře sledované vlaky

Během druhé světové války se největším nepřítelem stává Německo s Hitlerem v čele, který obsadil české země. Hrabal ve své próze nepopisuje celkový obraz války, nevíme, co se děje ve válečných oblastech. V tomto se s Branaldem rozcházejí. Známe pouze situaci na malém vesnickém nádraží. Skrze vypravěče Miloše můžeme dojít k názorům jen na ty Němce, se kterými se setkal. Jeho myšlenky a názory jsou však subjektivní a tudíž Německo jako nepřítele nemůžeme vnímat objektivně. Jsou nám zobrazeny i lidské vlastnosti Němců, nejen jejich krutost a sebestřednost.

S první zmínkou o Němcích se setkáváme při Milošově vyprávění o svém dědovi, který se snažil zastavit německé tanky v březnu 1939. Nepodařilo se mu to, tank se na příkaz říšského vojáka rozjel a přejel ho. Tak se Miloše poprvé osobně dotkla krutost nepřítele.

Osobní zkušenost má s nacisty Miloš až v zimě roku 1945, kdy ho vzali jako rukojmího do vagonu. Celou dobu na něj mířili zbraněmi. Miloš však přemýšlí nad tím, „že

---

<sup>144</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 501.

to je jen tak, že tohohle nejsou schopni, protože oba byli takoví fešáci.“<sup>145</sup> I přesto si však uvědomuje jací nacisté doopravdy jsou. „Povídám si, Němci stejně jsou blázni. Nebezpeční blázni. Já jsem byl taky tak trochu blázen, ale na útraty sebe, kdežto Němci pořád na útraty těch druhých.“<sup>146</sup> Síla této úvahy vychází z několikaletého Milošova pozorování německých vojáků a jejich rozkazů.

Našli se i Němci, kteří nebyli vyloženě krutí a měli v sobě i kousek soucitu. Hejtman se ve vlaku nad Milošem slitoval, protože si všiml jeho jizvy na zápěstí. On sám měl dlouhou jizvu přes celý obličej, proto měl pro Miloše pochopení a rozkázal vojákům, aby zastavili vlak a propustili Miloše. Na druhou stranu se v novele setkáváme i s krutostí ze strany nacistů. Jejich vyhrožování smrtí se nevyhnulo ani zaměstnancům malého nádraží. „*Sám tenhle říšský zmocněnec Danko prohlásil v Hradci, že nebude ani chvíli váhat! Že dá odstřelit pár českých výpravčích!*“<sup>147</sup> Protagonista vnímá i to, jakým způsobem Němci zacházejí se zvířaty. Víme, že je Miloš citlivější než jiní, proto považuje chování Němců za nelidské a osloví je „prasata.“ Ale způsob, jakým se chovají ke zvířatům, je alarmující i pro další zaměstnance drah. „*Prasata, to je málo! Tam poslední tři vagony jsou plný už skoro pomřelých ovcí... hlady si jedna druhé spásly kožichy!*“<sup>148</sup>

V novele můžeme pozorovat i rozdíl mezi Němci, kteří bojují za nacistické Německo, a těmi, kteří žijí své obyčejné životy a neangažují se ve válečných záležitostech. Když došlo na bombardování Drážďan, někteří Němci narychlo nastoupili do vlaku mířícího do Čech. Miloš k nim však necítí lítost, zřejmě si myslí, že k této události muselo dojít a Němci se s tím musí nějakým způsobem vypořádat. „*Pak se ten Němec dal do lidského pláče, teprve teď jeho tělo povolilo a ostatní Němci začali posmrkávat a pak se rozplakali všichni.*“<sup>149</sup>

V závěru prózy nastává konec Milošova života. Během partyzánské akce se navzájem zastřelí s německým vojákem. Během umírání si Miloš uvědomuje, že s vojákem soucítí a že nikoho zabít nechtěl, ani svého nepřítele. Dokonce přemítá nad tím, že kdyby

---

<sup>145</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 26.

<sup>146</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 27.

<sup>147</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 35.

<sup>148</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 39.

<sup>149</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 71.



nebylo války, mohli se potkat v civilu a měli by se třeba rádi. „*Taky to byl člověk jako já nebo pan výpravčí Hubička.*“<sup>150</sup> V posledních chvílích ho nevnímá jeho nepřítele, ale jako sobě rovného.

### Severní nádraží

Branaldovy romány odrážejí chování Němců během druhé světové války. Ta je v nich popsána v mnohem širším záběru, než jak tomu je v Ostře sledovaných vlacích. Branald se soustředil na veškeré detaily, abychom měli realistickou představu o chování Němců nejen na Severním nádraží.

V březnu 1938 přešlo německé vojsko hranice republiky a němečtí vojáci vstoupili na Severní nádraží. Ihned začali rozkazovat železničářům a při neuposlechnutí vyhrožovali trestem smrti. Začali vylepovat i vyhlášky psané v německém jazyce, v rozhlasu byli nuceni zaměstnanci železnic hovořit také německy. Automaticky si mysleli, že jim české území patří. „*Stojíme v první dobyté zemi. Dobyté? Ne. V naší prastaré zemi. Neboť toto zde je německé nádraží, německý ciferník na německých hodinách, německé koleje na německé půdě a nad tím vším německé, praněmecké nebe.*“<sup>151</sup> Byli Hitlerem přesvědčeni, že obsazení cizího státu je správné a že si pouze berou to, co jim právem patří.

Úspěch Německa ve válce závisí i na tom, zda má dostatek pracovních sil. Z tohoto důvodu bylo nařízeno, že „*Severní nádraží dodá šedesát osm lidí do říše.*“<sup>152</sup> Tím zničili mnoha rodinám život, mnoho lidí kvůli tomu zemřelo. Hromadné ničení životů bylo v románu převážně jen naznačováno. Přeci jen se nejedná o román s židovskou tematikou. Branald se tématu věnuje jen takovým způsobem, že hromadný transport lidí do koncentračních táborů ovlivnil situaci na Severním nádraží. Souvisí to s jejich smýšlením o vlastní nadřazenost. Všechny ostatní národy považují za podřadné, vyzdvihují jen svoji

---

<sup>150</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 78.

<sup>151</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 32.

<sup>152</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 97.

árijskou rasu. „*Největším nebezpečím pro nás je úžasná biologická plodnost východních Slovanů. Nahrazují tak nedostávající se kvalitu kvantitou jako každý méněcenný národ.*“<sup>153</sup>

Nacisté se s odbojem vypořádávají ve znamení krutosti a bezpráví. Časté jsou i fyzické tresty či přímo popravy. „*Pacholci. Bijou, a nevědí proč.*“<sup>154</sup> Mnohdy ignorují potřeby osob, které jsou vážně zraněny. Jako se to stalo v době atentátu na protektora. Uzavřeli celé nádraží a odmítli dovnitř pustit sanitku, která by mohla zraněnou dívku zachránit. Branald se v románu zmínil také o vyhlazení Lidic. „*Mnoho dobrých mužů bylo zastřeleno a mnoho lidí odvečeno do koncentračních táborů, o nichž jde chmurná zvěst, že jest v nich zacházeno nelidsky.*“<sup>155</sup>

Blížící se porážka Němců eskaluje napětí. „*Když mají vztek, jsou nejhorší, ty tomu možná nevěříš, přednosto, poznals je málo, ale kdo prodělal na vlastním těle, kdo byl nějak potrefen, kdo někoho ztratil – ten to ví.*“<sup>156</sup> V závěru války se bojí o své životy a tím pádem se stávají mnohem více nebezpeční. Nevěří si ani mezi sebou. „*Nevěřím hejtmanovi Steinbachovi. Možná že nevěřím ani vám, pane sekretáři.*“<sup>157</sup>

Sledujeme Němce jako nepřitele z pohledu železničářů, jejich pohled danou tematiku je však mnohem více objektivní než vnímání Miloše v *Ostře sledovaných vlacích*. V románu se setkáváme i s historickými událostmi, které jsou dohledatelné. Branald zobrazil Německo s nacisty tím nejvěrohodnějším způsobem.

## Lazaretní vlak

V druhém Branaldově díle nepřitele představuje především lazaretní vlak. Němci, kteří se v něm nacházejí, jsou z větší části lazaři. Někteří jsou však plní síly s touhou po převzetí kontroly nad Severním nádraží. „*Lazaretní vlak o slušné palebné síle má naději na*

---

<sup>153</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 218.

<sup>154</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 66.

<sup>155</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 158.

<sup>156</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 210.

<sup>157</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 187.

*úspěch.* <sup>158</sup> S blížícími se vojsky Rudé armády se němečtí vojáci chtějí zmocnit vlaků a dostat se na západ. „*Ale velitel se chtěl dostat k Američanům.*“ <sup>159</sup> Na konci války dokonce v rychlosti odjedou z jimi zmocněného nádraží, protože se doslechli, že Rusové jsou již ve městě.

Velitelem lazaretního vlaku se stává Roderich, který podněcuje své spolence k bojovnosti. Byl tak odhodlaný bojovat a převzít velení nad Severním, že dokonce „*odmítl kapitulovat.*“ <sup>160</sup> Ovšem ne všichni prahli po bojích. Mnoho Roderichových vojáků toužilo po klidném dožití konce války. Domluvili se s železničáři, že část z nich chce dobrovolně kapitulovat. „*Jsmo unaveni a nechceme bojovat.*“ <sup>161</sup>

Branald v románu poukázal i na psychický stav vojáků během války. Jejich poničenou psychiku vykreslil na německém vojáku Möbusovi. Jeho fyzické zranění bylo špatné, ale neumíral. Psychické problémy byly však horší. Nesl velice těžce veškeré zážitky z bojů. „*Všude granáty, bolest, msta, nenávisť, umírání.*“ <sup>162</sup> Měl pocit, že s tímto traumatem nemůže dál žít, že nemůže vést po válce normální život, jako by se nic z toho nestalo. Nechce žít pro pomstu, a proto má pocit, že nemůže žít vůbec. V závěru románu „*sáhl po pistoli a nasadil její ústí rozhodným pohybem do polootevřených úst. Stiskl kohoutek.*“ <sup>163</sup> Pro něho byla smrt vysvobozením.

K vrcholnému okamžiku románu patří hromadné zavraždění nejen železničářů u výtopenské zdi, kdy v posledních minutách války Němci nelítostně zabili několik desítek lidí. „*Klopýtání přes koleje, tlumené nadávky, rachocení zbraní, povel.*“ <sup>164</sup> Zde je ukázána jejich krutost a lhostejnost k lidskému životu.

---

<sup>158</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 293.

<sup>159</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 361.

<sup>160</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 406.

<sup>161</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 421.

<sup>162</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 454.

<sup>163</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 508.

<sup>164</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 502.

V tomto románu jsme mohli zaznamenat Němce a jejich zoufalství z prohrávané války. Branald popsal jejich poslední snahy přemoci nádraží a město, Češi jim však dlouhou dobu odolávali. Nakonec je nejvíce vyděsila Rudá armáda, protože chtěli být raději zajatci amerického vojska. Konec války na rozdíl od tohoto románu v novele popsán není, ani natolik přítomná bojovnost Němců, kteří se snaží do posledních chvil převrátit stav války ve svůj prospěch.

#### 6.4.5 Láska

##### Ostře sledované vlaky

V novele je motiv lásky osou celého příběhu. Nejedná se však přímo o lásku, ale spíše o vztah muže a ženy. Tyto události, ať se jedná o Hubičkovy aféry s ženami nebo o Milošovo trauma z nepovedeného pohlavního styku, jako by překryly problematiku válečnou.

Muži v příběhu vidí ženy spíše jako objekt. Častá je jejich sexualizace, kdy muži komentují tělo ženy. Především výpravčí Hubička je svými aférkami s ženami známý. Když „*pan výpravčí Hubička o noční povalil Zdeničku a potom jí vyhrnul sukně a jedno razítko naší stanice za druhým otiskl naší telegrafistce kolem zadnice,*“<sup>165</sup> sjížděli se na něho podívat celé výpravy mužů, kteří ho tajně obdivovali a nevěřili, že zrovna jemu se podařilo něco takového. Často komentoval ženy dle jejich předností. „*Pan výpravčí rozdělával ženské do dvou tříd. Těm, které měla převahu od pasu dolů, říkal jako paní hraběnce: prdeláč, a těm, které od pasu nahoru měly krásné poprsí, říkal: ceckounek.*“<sup>166</sup>

Samotní členové komise, kteří přijeli na stanici projednat Hubičkův čin s telegrafistkou, „*by chtěli udělat Zdeničce totéž, co udělal výpravčí Hubička, ale byli příliš zbabělí.*“<sup>167</sup> Samotný přednosta stanice, který byl nejprve velice našťvaný na výpravčího, se

---

<sup>165</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 20.

<sup>166</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 21.

<sup>167</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 46.

na večeri u knížete chlubil Hubičkovou aférkou. „*Baron Betmann Holweg přinesl ty fotografie Zdeničky. Všichni šlechtici jsou nadšení a chtějí vás vidět.*“<sup>168</sup>

Vztah Miloše s Mášou je sice založený na lásce, ale samotný Miloš většinu příběhu myslí nad svým sexuálním selháním. Nemyslí na Mášu, ale spíš na to, jak má napravit svůj problém. Dozvídáme se, že se poprvé potkali při natírání plotu u železnice, kde si po pěti měsících řekli, že se mají rádi. Jejich první společná noc v ateliéru strýčka Nonemana se nevydařila tak, jak si oba představovali. „*Byl jsem mužský až do té doby, kdy k tomu mělo přijít, ale tu najednou jsem zvald, a bylo se vším ámen.*“<sup>169</sup> Z toho pramení Milošovo trauma, které ho dovedlo až k pokusu o sebevraždu.

Miloš se ze zoufalství zeptal i paní přednostové, zda by ho nechtěla zaškolit. Ta ho však odmítla s tím, že už je v přechodu a že na to už není. Nakonec Miloše zachránila příchozí partyzánka, která přijela do stanice předat důležitý balíček. Stala se Milošovou první milenkou a pomohla mu zbavit se jeho problému. Miloš se ani nepozastavil nad tím, že tímto činem podvedl Mášu. Měl pouze radost, že se zbavil příčiny svého traumatu. „*Já jsem mužskej zrovna tak jako vy, pane výpravčí, mužskej jsem, a to je krásný, všechno už ze mne spadlo.*“<sup>170</sup>

Skutečná důvěrná láska mezi dvěma partnery se v příběhu nachází jen okrajově v pojetí Miloše a Máši. Pan přednosta s paní přednostovou jsou již v dlouhodobém manželství, ve kterém touha a důvěra vyprchala časem. Hrabalovi se v díle podařilo zachytit smýšlení mužů, kteří ženu vnímají pouze jako sexuální objekt.

### **Severní nádraží**

V románu se motiv lásky neobjevuje tak přímočaře jako v novele. Branald se v románech lásce primárně nevěnuje. Láska v jeho pojetí pouze dokresluje vztahy mezi lidmi během okupace. Zobrazuje ji jako svazek dvou lidí, kteří již žijí v dlouhodobém manželství, či jako touhu mít někoho rád a žít s ním.

---

<sup>168</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 65.

<sup>169</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 32.

<sup>170</sup> HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022. s. 67.

Sledujeme manžele, kteří spolu žijí šťastný život, panuje mezi nimi důvěra a laskavost. Patří mezi ně náměstek Lerous s manželkou Martou. K úplnému štěstí jim chybí dítě, které jim umřelo, když mu bylo osm měsíců. I přes jejich neštěstí žijí spokojený život v harmonickém vztahu. Během války u nich žije Jirka, jehož otec musí během války pracovat v Německu. Lerousovi jsou šťastní, že alespoň částečně mohou zažít, jaké to je mít syna. Inspektoru Lícovi a jeho manželce se poštěstilo, že se jim i přes jejich vysoký věk narodila dcera. Inspektorovi myšlenky se neustále vracejí k jeho dceři, je jeho celým světem. U Hlaváče a jeho ženy sledujeme mnohaleté vzájemné porozumění a náklonost. Mají spolu několik dětí, Hlaváč však musel utéct kvůli své činnosti v odboji a nechat je samotné. Manželka ho však ve všem podporovala a chápala, proč se tolik angažuje.

Dalším zobrazením lásky je mladistvá láska mezi Standou a Eliškou. Branald na pozadí válečné tematiky dokázal zachytit i rodící se náklonost mezi mladými lidmi. Nejprve jejich vzájemnou rozpačitost, která se postupně měnila v náklonost. „*Standa doběhne s hrnkem do kuchyně, pohládí zrakem Elišku, neboť na víc si stále ještě netroufá.*“<sup>171</sup> V dopise z Německa jí píše, že ji má rád. Eliška na něho čeká až do jeho návratu. Stará se o něj, protože během cesty domů těžce onemocněl. Nakonec strýc Mikolášek rozhodl o jejich budoucnosti. „*Vezmeš si ji. Je hodná a pracovitá.*“<sup>172</sup> Byla Standovi oporou v jeho nejtěžších chvílích, měla ho doopravdy ráda.

Pokladník Beniško ve svých čtyřiceti sedmi letech netušil, že může ještě zažít nějakou touhu k ženě. Jeho nová kolegyně Lila Škramíšková ho velmi zaujala. Dlouho nezažil pouto k nějaké ženě. Toužil především o to „*jen pohládit a svěřit se a mít někoho rád. Vůbec – někoho mít.*“<sup>173</sup> Nakonec je sblíží nebezpečí náletů, které jsou překvapivě blízko Severního. „*A v té nejzralejší chvíli cítí jeho ruku, jak ji objímá spolehlivě kol ramenou. Neváhá ani vteřinu, stulí se k němu do koutku, stvořeného úhlem paže a bokem*

---

<sup>171</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 50.

<sup>172</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 233.

<sup>173</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 149.

těla.“<sup>174</sup> Společný život je však nečeká. Branald na jejich příkladu zobecnil nepředvídatelnost lidského osudu během války. Beniška odvedli na výslech a už se nevrátil.

### **Lazaretní vlak**

V druhém díle je motiv lásky na ústupu. Je zde viditelný jen v okamžicích, kdy je lidem nejhůře a vzpomínají na svoji druhou polovičku.

Důstojník Möbus si často představuje, jaké to bude žít opět se svojí manželkou Helgou. Nejspíš jen myšlenky na ni ho udržují při životě tak dlouho. „*Bez Helgy není života.*“<sup>175</sup> Ale ani jeho láska mu nezabrání v sebevraždě.

Časté je v románu zobrazení mužů, kteří chrání ženy a sami jdou bojovat. Náměstek Lerous se snaží svoji manželku ochránit v jejich bytě, na který útočí nacisté z ulice. Marta se snaží ze všech sil uchránit jejich cennosti, které jí připomínají jejich šťastné a dlouhověké manželství. Jejich láska však skončila se smrtí náměstka Lerouse.

Šťastná budoucnost čeká zamilovaného Standu s Eliškou, kteří se po válce odstěhují do Standova rodiště. Jejich osud je jeden z těch šťastnějších, jinak mnoho lidí někoho během války ztratilo.

Branaldovo pojetí lásky se ve velké míře rozchází s Hrabalovým. Hrabal lásku převážně sexualizuje a zlehčuje, Branald naopak lásku vnímá velmi důvěrně, vnímá ji jako dlouhodobý cit mezi dvěma lidmi.

---

<sup>174</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 200.

<sup>175</sup> BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 306.

## 7 Závěr

Cílem této práce bylo zjistit, zda hypotézu dvou fází zobrazení války lze potvrdit analýzou typově odlišných textů, které spojuje motiv nádraží. Tzv. první fáze se dá časově zařadit do bezprostředního období po válce, k zachycení jejích charakteristik nám sloužily romány Adolfa Branalda, *Severní nádraží* a *Lazaretní vlak*. Pro porovnání s tzv. druhou fází byla pro účely této práce zvolena novela *Ostře sledované vlaky* Bohumila Hrabala, která časově spadá do poloviny šedesátých let.

Tato bakalářská práce si kladla otázku, zda lze tyto fáze zobecnit a zda toto zobecnění platí na vybraná díla. Pomocí analýzy a porovnání dvou autorů a jejich děl jsem se snažila nalézt odpověď.

Pro zobrazení války v tzv. první fázi byla typická forma schematizace. Autoři usilovali o zobrazení aktivního hrdiny, který se zapojoval do protifašistického odboje. Postavy byly pouhými figurkami velkých dějin. Výrazná byla také polarita mezi dobrem a zlem. V druhé fázi se naopak projevila snaha pro zobrazení samotného člověka a jeho života během války. Tato fáze je charakteristická tím, že se z velkých ději stávají kulisy existenciálního dramatu individua. Už se nejednalo o typicky kladného hrdinu, který by se odvážně angažoval v odboji.

K tomu, abychom mohli díla porovnat, bylo potřeba je nejdříve analyzovat. Kapitola, která se věnuje časoprostoru, dokazuje rozdíl ve vnímání prostředí. V Branaldových románech je prostředí vymezeno objektivně, v novele Bohumila Hrabala je naopak silně subjektivizované. Toto pojetí odpovídá zobecněným fázím. Zobrazení času pomocí světových událostí v románech je také charakteristické pro první fázi.

Pojetí postav v románech už však není typické pro zobrazení války v první fázi. Branald si vybral postavu přednosta Babánka jako ústřední postavu, kterou také psychologicky vykreslil, což je v rozporu se zobecněnou první fází. Postava přednosta je dále specifická tím, že se nejedná o typicky aktivního hrdinu. Je spíše zdrženlivým úředníkem na nádraží bez větší touhy po hrdinských činech. Z tohoto důvodu Branald získával negativní kritiku. Kritici nemohli pochopit, proč si Branald vybral zrovna tuto postavu, která se se svým charakterem nehodila do válečného románu. V novele je



protagonistou Miloš Hrma, jeho postava dokonale zapadá do zobecněné představy druhé fáze. Příběh je jím zprostředkováván. Víme, nad čím přemýšlí, co ho trápí a co je pro něj momentálně nejdůležitější. Jeho úvahy se věnují spíše jeho sexuálnímu životu než probíhající válce.

V motivu nádraží je zjišťováno, jakým způsobem jsou obě nádraží v prózách zobrazována. Železniční stanice v Ostře sledovaných vlacích je sice malá, ale důležitá pro železniční dopravu válečných transportů. Není zde více znatelná přítomnost války. Zaměstnanci jsou Češi, kteří řeší spíše své vlastní problémy než válečný stav v Evropě. Toto zobrazení koresponduje s charakterem zobrazení války v tzv. druhé fázi. Nádraží v Branaldových románech představuje uzavřený svět, ve kterém je však přítomnost války jasně znatelná. Na železničáře dohlížejí němečtí úředníci, kteří se nebrání hrozbám smrti. Mnoho železničářů muselo během války odjet pracovat do Německa. Události na Severním nádraží byly sice ovlivněny velkými dějinami, ale železničáři se jich přímo neúčastnili. Až v *Lazaretním vlaku*, kdy se připojili ke květnovému povstání. Zobrazení války v tzv. první fázi usiluje o prostředí, které se více angažuje ve velkých dějinách. Branald se ve svých románech snažil tuto problematiku zahrnout, avšak jeho cílem bylo spíše zachytit, jakým způsobem tyto velké dějiny ovlivňovaly dění na nádraží.

Hrdinství je v románech zobrazováno různě. Především se Branald snažil o uvěřitelné činy železničářů, někteří prokazovali větší hrdinskost než jiní. V největším rozporu s tzv. první fázi byla postava přednosta Babánka, který nevykazoval takové hrdinské smýšlení, jaké by se na jeho pozici v Severním hodilo. Byl spíše opatrný, nejprve se snažil neodporovat Němcům a raději se jim podřizoval, než aby vznikl náznak sebemenšího odporu. Později však pochopil, že se Němcům nedá zavděčit a že se mu jejich krutost přičí, začal tedy pomáhat ostatním železničářům v odboji. I přes to ho Branald vykreslil jako opatrného železničáře, který má obavu z ničení železničního majetku a také se velmi bojí o své kolegy železničáře. Také další postavy, např. vrátný Mikolášek, vykazovaly spíše opatrnost než okázalé hrdinství. Konkrétně Mikolášek často tvrdil, že nechce mít nic společného s politikou, že je to nebezpečné. Velmi se bál o svého synovce Standu, který se na rozdíl od svého strýce chtěl angažovat v odboji a pomáhat železničářům v protifašistických akcích. Pocity strachu a poukázání na lidskou zbabělost

nekorespondovaly se zobrazením války v tzv. první fázi, v tomto směru se Branald rozchází s daným zobecněním. Zobrazení hrdinství v novele se nerozchází se zobecněným pojetím zobrazení války v tzv. druhé fázi. Miloš není typickým hrdinou, k jeho odvážnému činu se připletl náhodou, neměl v úmyslu zasahovat do válečných událostí. Chtěl pouze sobě dokázat, že už je plnohodnotný muž a že dokáže provést partyzánskou akci. Ani výpravčí Hubička, který chtěl tuto akci provést sám, nevyzařoval nebojácností. S blížící se hodinou příjezdu ostře sledovaného vlaku byl více nervózní. I v jeho případě se nejedná o neohroženého hrdinu, který by se nebál o svůj život.

Zobrazovaný motiv smrti není v *Severním nádraží* tak explicitní jako v *Lazaretním vlaku*. Odhodlanost železničářů si přímo na nádraží nevyžádala odplatu smrti. Nebyli zabiti během svých sabotážních činů. Dozvídáme se však o jejich odsunu do Německa či k odvedení k výslechu. Z náznaků je patrné, že to mnozí nepřežili. S přímo popsanou smrtí se na nádraží setkáváme dvakrát, poprvé když zemřela mladá žena v důsledku nehody na železnici a Němci nechtěli do objektu nádraží pustit sanitku, druhá smrt reprezentuje odvahu železničářů, kteří zabili sekretáře Prachta uprostřed kolejí na Severním. Jejich čin však neměl s odvahou nic společného, byl to jen zoufalý čin k záchraně vlastních životů. Nesetkáváme se zde tedy s hrdinskou smrtí, která by reprezentovala odvahu odbojářů i za cenu své vlastní smrti. V tomto směru se pojetí smrti odlišuje od zobecněného zobrazení války v tzv. první fázi. Zobrazení smrti v *Lazaretním vlaku* se již přibližuje k pojetí první fázi. Železničáři brání své Severní i za cenu vlastní smrti. Neohroženě se účastní bitev květnového povstání nejen na nádraží, ale také ve vedlejší ulici. I zde se však setkáváme se strachem ze strany některých železničářů, jedním z nich je také inspektor Líc, který nemá rád zabíjení či jakékoli ubližování. Bitva o nádraží ho však přinutí chránit celnici, která je pro udržení nadvlády nad nádražím důležitá. Ačkoliv nechtěl, musel se v důsledku situace zachovat neohroženě. Okamžik před tím, než byl zabit nacistou, stihl Líc vhodit na daného vojáka granát. Zobrazení smrti a s ní spojené hrdinství ve druhém díle lépe zapadá do zobecněného pojetí zobrazení války v tzv. první fázi. V novele *Ostře sledované vlaky* Hrabal zobrazil smrt jako něco přirozeného, co je součástí života nejen během války. Kromě lidské smrti se zde setkáváme se smrtí zvířecí, kterou Miloš vnímá svým citlivým nahlížením na svět velmi krutě. V důsledku svého odvážného činu Miloš umírá, během toho přemítá nad svým protivníkem, je mu Němce líto, nechtěl ho zabít. Přemýšlí také nad lidmi, kterým bude

chybět. Protože zde není smrt heroizována, je toto pojetí smrti typické pro tzv. druhou fázi zobrazení války.

Němci reprezentují nepřítele ve všech třech prázách. Jejich zobrazení je v Branaldových románech více objektivní než v Hrabalově novele. V *Severním nádraží* se setkáváme s nacisty na důležitých pracovních pozicích, kteří mají velkou moc nad železničáři. K nim se přidávají i někteří kolaboranti, nejvýraznějším je výpravčí Macura, který se později díky své servilitě Němců stane přednostou Severního nádraží. Branald dokázal vyjádřit hlavní rysy nacismu. Jejich krutost, slepou oddanost Hitlerovi a nelidskost, se kterou se stávají pouhými figurkami nacismu v rozpoutané válce. V Lazaretním vlaku nepřítele reprezentují především vojáci v lazaretním vlaku. Mnoho z nich je odhodláno přemoci železničáře a převzít kontrolu nad nádražím. Někteří jsou však boji již unaveni a chtějí kapitulovat, jsou psychicky vyčerpaní z všudypřítomné smrti, která je po několik let obklopovala. Němci jsou zde zobrazeni také jako obyčejní vojáci, kteří však bojují na druhé straně než Češi. Z větší míry toto zobrazení koresponduje se zobecněným pojetím tzv. první fáze. Jen zobrazení psychického stavu německého důstojníka a jeho uvědomování si krutosti války a její dopady na společnost jsou v rozporu s povahou tzv. první fáze. Protagonista novely Miloš Hrma nevnímá nepřítele Německo jako celek. Všimá si i lidskosti německého hejtmana, který ho propustil z vlaku, protože se nad ním slitoval. Uvědomuje si také rozdíl mezi vojáky a obyčejnými Němci, kteří nebojují a na které také negativně dopadá válka. Hrabal také ve své novele zobrazil kolaboranta, který slepě adoruje nacisty a jejich kulturu. V posledních okamžicích příběhu se Miloš vzájemně postřelí s německým vojákem. Miloš v sobě však nepocítuje nenávist vůči svému nepříteli. Vojáka lituje, protože ho vnímá jako umírajícího člověka, ne jako nepřítele. V tomto okamžiku si jsou s vojákem rovni. Hrabalovo subjektivní pojetí nepřítele se slučuje se zobrazením války v tzv. druhé fázi, protože se jedná o vnímání nepřítele skrze protagonistu, který popisuje Němce skrze své vidění světa.

Analýza motivu lásky poukazuje na rozdílnost mezi Branaldovým zobrazením války a Hrabalovým. V románech se motiv lásky nezastírá hlavní myšlenku díla, kterou je válka a odboj železničářů. Motiv lásky pouze dokresluje vztahy mezi lidmi během válečných let. Branald zobrazuje manželské páry, jejichž láska pramení z jejich dlouhodobé důvěry a

náklonosti. Také je ukázána touha mít někoho rád a sdílet s ním svůj život. Protože motiv lásky nepřesáhl život lidí během války, splnil Branald očekávání a v tomto směru zapadá do zobrazení války v tzv. první fázi. Na rozdíl od Branalda Hrabal motivem lásky, či spíše vztahem mezi mužem a ženou, překryl válečnou situaci. Postavy se častěji soustředí na svoji touhu než na válečnou situaci. Tím se problematika války odsouvá do pozadí, jedinci se soustředí převážně sami na sebe a na své vztahy se ženami. U výpravčího Hubičky se jeho aférky s ženami stávají atrakcí pro celé okolí. Hrabal touto problematikou zobrazil, že se lidé během války zajímali spíše o obecně lidské téma, jakým je láska a sexualita. Toto téma má zásadní význam pro individuální prožívání vlastní existence. Také tímto pojetím spadá do zobrazení války v tzv. druhé fázi. Hrabalovy časté sexualizované scény značí nejen politické uvolňování, ale také hodnotovou proměnu společnosti.

Celkově můžeme posoudit, že Hrabalova povídka *Ostře sledované vlaky* spadá do zobecněného pojetí zobrazení války v tzv. druhé fázi. U Branaldových románů je to však komplikovanější. Především postava přednosta Babánka je nejvíce problematická, nehodí se do zobecněného pojetí. Také hrdinské činy železničářů nejsou tak schematizované. V románech nacházíme také zbabělost, neaktivnost v odboji. Branald realisticky zobrazil nejen odvážné odbojáře, ale také obyčejné lidi, kteří zažívají strach a bojí se konfrontace s Němci. Lze tedy dojít k závěru, že u Branaldových románů *Severní nádraží* a *Lazaretní vlak* nelze jednoznačně rozhodnout, zda zapadají do zobecněného pojetí zobrazení války v tzv. první fázi.

Zobecňování určitých literárních období se může zdát jako snadné východisko k pochopení dané doby, je však důležité umět kriticky vyhodnotit, kdy je toto zobecnění vhodné a zda se dá aplikovat na všechny spisovatele a jejich díla. Je nutné umět kriticky uvažovat a uvědomovat si individuální styl autorů.

Ve výzkumu by bylo možné pokračovat. Nabízelo by se analyzovat také problematiku kompozice a jazyka. Bylo by vhodné provést detailnější analýzu vztahů mezi postavami a jakým způsobem se postavy chovají během nebezpečí, které představuje jejich nepřítel.

## Seznam použitých informačních zdrojů

- BLAHYNKA, Milan. *Nový Hrabal*. Rudé právo 6. 7. 1965. s. 2.
- BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989.
- HAMAN, Aleš. *Adolf Branald*. Praha: Československý spisovatel, 1963
- HRABAL, Bohumil. *Ostře sledované vlaky*. 12. vydání. V Praze: Mladá fronta, 2022.
- JANOUŠEK, Pavel (eds.). *Dějiny české literatury 1945-1989*, Praha: Academia, 2007.
- JANOUŠEK, Pavel (eds.). *Dějiny české literatury 1945-1989, I., 1945-1948*, Praha: Academia, 2007.
- JANOUŠEK, Pavel (eds.). *Dějiny české literatury 1945-1989, II., 1948-1958*, Praha: Academia, 2007.
- JANOUŠEK, Pavel (eds.). *Dějiny české literatury 1945-1989, III., 1958-1969*, Praha: Academia, 2008.
- JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989. Literární řada*. Praha: Academia, 2012.
- JELÍNEK, Antonín. *Ostře sledovaní lidé*. Literární noviny 8. 5. 1965. s. 4.
- MAZAL, Tomáš. *Cesty s Bohumilem Hrabalem. Průvodce (Academia)*. Praha: Academia, 2011.
- MAZAL, Tomáš. *Spisovatel Bohumil Hrabal*. Praha: Torst, 2006.
- PELÁN, Jiří. *Bohumil Hrabal: pokus o portrét*. Vydání třetí, druhé samostatné, upravené. Praha: Torst, 2015.
- PYTLÍK, Radko. *--a neuvěřitelné se stalo skutkem: o Bohumilu Hrabalovi*. Ilustroval Bohumil HRABAL. [Praha]: Emporius, 1997.
- SKÁLA, Ivan. *Nepravdivý obraz našeho osvobozenického boje*. Rudé právo 1. 10. 1950. s. 5.
- SKÁLA, Ivan. *Slibný realistický román*. Rudé právo 22. 10. 1949, s. 5.
- STUHL, Miroslav. *Branaldův Lazaretní vlak*. Lidové noviny, 27. 9. 1950, roč. 58, č. 227, s. 5.
- SUCHOMEL, Milan. *Ironický idylik Adolf Branald*. In BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 3. vyd. v tomto souboru. *Knihovna české prózy 1945-1985*. Praha: Československý spisovatel, 1989.
- SVOZIL, Bohumil: *HRABAL, Bohumil*. In Česká literatura, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1993, s. 556-561.
- ŠTEFÁNEK, Josef. *Zápas o román pokračuje*. Tvorba 1949, č. 49.
- VOLKOVÁ, Bronislava. *Smrt jako sémiotická událost: Mácha, Němcová, Neruda, Hrabal a Kundera*. In Česká literatura, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2006, s. 19-30

## Pořady ČT

*Na plovárně s Adolfem Branaldem*, 2001 [online]. [cit. 2024-06-26]. Česká televize. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1093836883-na-plovarne/20136816012/>

*Potomci slavných: Adolf Branald*, 2010 [online]. [cit. 2024-06-26]. Česká televize. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1043766361-potomci-slavnych/210572230100004/>